

Bare stå på og bli sterk

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – jentenes historier

Liv Christine Strandenæs



Hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

19.10.2015

Bare stå på og bli sterk

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger –
jentenes historier

Copyright Liv Christine Strandenæs

2015

Bare stå på og bli sterk. Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – jentenes historier

Liv Christine Strandenæs

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatter: Liv Christine Strandenæs **Tittel:** *Bare stå på og bli sterk*. Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – jentenes historier. **Veileder:** Tine K. Jensen.

Bakgrunn: Enslige mindreårige asylsøkere/flyktninger er en raskt voksende gruppe. Jenter er lite representert i tidligere forskning på dette feltet. Denne oppgaven ser på situasjonen til mindreårige jenter som kommer til Norge uten følge av foreldre eller andre omsorgsgivere.

Problemstilling: Det overordnede formålet med oppgaven er å forstå mer av hvordan jenter som flykter til Norge alene opplever sin situasjon. Hovedproblemstillingen er: ”Hvordan opplever enslige mindreårige jenter sin fortid i hjemlandet, flukten til Norge og sitt hverdagsliv i dag?” Andre forskningsspørsmål har vært ”Hvordan beskriver jentene sin oppvekst?”, ”Hvilke opplevelser har jentene fra flukten til Norge?”, ”Hvordan beskriver jentene sin omsorgssituasjon etter ankomst til Norge?” og ”Hvordan ser jentene for seg sin fremtid?”

Metode: Oppgaven benytter seg av kvalitativ metode, mer spesifikt tematisk analyse av intervjuer med 12 jenter som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere før de fylte 16 år. Intervjuene var en del av et forskningsprosjekt ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Jeg har ikke selv gjennomført datainnsamlingen, men har hatt tilgang til nøyaktig transkribering og lydfiler av intervjuene.

Resultater og konklusjon: Analysene resulterte i fem overordnede temaer: 1) psykisk helse og hverdagsliv, 2) viktigheten av nære relasjoner, 3) ønsket om å hjelpe andre, 4) manglende mulighet for selvagens og 5) fra mye til lite ansvar. Resultatene tyder på at enslige mindreårige asylsøkere eller flyktninger som er jenter har opplevd mange traumatiske hendelser i livet og lever med mange stressende situasjoner i hverdagen. De lever med flere symptomer på psykiske vansker. De er opptatt av nære relasjoner, både gjennom ulike perioder i livet (før, under og etter flukt) og på flere arenaer (familie, venner og voksne i Norge). De ønsker å kunne hjelpe andre gjennom utdanning og yrke, men også ved å være en støtte for andre enslige mindreårige og familie/søsken. Jentene forteller om en manglende mulighet for selvagens under flukten og etter ankomst til Norge. De opplever å være objekter som noen skal frakte eller passe på. Jentene beskriver en oppvekst med mye ansvar. Dette står i kontrast til deres nåtid i Norge. I en periode der barn vanligvis går mot mer autonomi og

selvstendighet beskriver jentene en motsatt prosess. Resultatene diskuteres opp mot tidligere forskning og mulige implikasjoner beskrives.

Forord

Først vil jeg takke Tine Jensen, min svært dyktige veileder. Ditt engasjement og din støtte har betydd mye for meg i denne prosessen. All din kunnskap på feltet er uvurderlig. Takk for god veiledning og viktige samtaler det siste året!

Enslige mindreårige asylsøkere/flyktninger er en gruppe jeg selv har hatt en del kontakt med. Jeg er svært aktiv i DNT (Den Norske Turistforening). Siden vinteren 2013 har vi hatt et samarbeid med bofellesskap for enslige mindreårige i Hedmark og Oppland. Vi har arrangert til sammen fem turer i Jotunheimen og Huldreheimen, der DNT har stilt med turledere som har tatt ansvar for turplanlegging, sikkerhet, leker, kurs og annen felles moro. Jeg har fått gleden av å være med som turleder på alle disse turene og det har vært veldig inspirerende og rørende å få bli kjent med ungdommene. De viser en fantastisk stå-på-vilje og er åpenhjertige og inkluderende å være sammen med. Jeg er takknemlig for alle fine turer, øyeblikk og samtaler jeg har fått dele med dem de siste tre årene og ser frem til videre samarbeid. Disse turene har vært en viktig inspirasjonskilde for denne oppgaven. Jeg vil derfor rette stor takk til alle ungdommene jeg har vært så heldig å få bli kjent med på disse turene.

Jeg vil takke jentene i intervjuene i denne oppgaven. Jeg har dessverre aldri møtt dere selv, men det er en ære å ha fått lov til å bli kjent med dere gjennom intervjuene. Jeg vil også takke NKVTS som har gitt meg tilgang til datamaterialet.

Tilslutt vil jeg takke Tone og Ingrid, som har lest korrektur, og alle venner og nære for oppmuntring og støtte underveis.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Traumatiske opplevelser og hverdagsstress	2
1.1.1	Definisjon og prevalens	2
1.1.2	Hverdagsstress	5
1.2	Mental helse	5
1.2.1	Mental helse, alder og tid.....	7
1.3	Studiens mål og problemstillinger	9
2	Metode.....	10
2.1	Valg av metodisk tilnærming	10
2.1.1	Tematisk analyse	10
2.2	Utvalget	11
2.3	Datainnsamling.....	12
2.4	Dataanalyse.....	13
2.4.1	Få grundig kjennskap til materialet	14
2.4.2	Generere tentative koder	14
2.4.3	Søke etter temaer	15
2.4.4	Evaluerer temaene.....	15
2.4.5	Definere og navngi temaene	16
2.4.6	Produsere skriftlig arbeid.....	16
3	Resultater	17
3.1	Psykisk helse og hverdagsliv	17
3.1.1	Traumatiske hendelser og hverdagslige stressorer	18
3.1.2	Symptomer på psykiske vansker	20
3.1.3	Mestring og håp	21
3.1.4	Mistillit til andre	22
3.2	Viktigheten av nære relasjoner.....	22
3.2.1	Relasjoner til familie.....	23
3.2.2	Relasjoner til venner	24
3.2.3	Relasjoner til voksne i Norge	25

3.2.4	Mangel på nære relasjoner	26
3.3	Ønsket om å hjelpe andre.....	26
3.3.1	Hjelpe gjennom utdanning og yrke	27
3.3.2	Hjelpe andre enslige mindreårige	27
3.4	Manglende mulighet for selvagens	28
3.4.1	Feil eller lite informasjon før og under flukten	28
3.4.2	Lite selvagens i Norge	29
3.5	Fra mye til lite ansvar	30
3.5.1	Mye ansvar i hjemlandet.....	30
3.5.2	Lite ansvar i Norge	31
4	Diskusjon	32
4.1	Psykisk helse, hverdagsstress, mistillit og håp.....	32
4.1.1	Traumatiske hendelser	32
4.1.2	Hverdagsstress	34
4.1.3	Mistillit	35
4.1.4	Håp og resiliens	35
4.2	Nære relasjoner	36
4.3	Prososial atferd.....	37
4.3.1	Kjønn og prososial atferd.....	37
4.3.2	Stress, traumer og prososial atferd.....	39
4.3.3	Alder og prososial atferd	40
4.4	Individuering og autonomi.....	41
5	Styrker og begrensninger	43
5.1	Metodiske betraktninger	43
5.1.1	Sensitivitet til kontekst	43
5.1.2	Engasjement og metodisk styrke i prosjektet	44
5.1.3	Åpenhet og sammenheng.....	45
5.1.4	Videre påvirkning	46
5.2	Etiske betraktninger	47
6	Konklusjon og implikasjoner.....	49
	Litteraturliste.....	52
	Vedlegg / Appendiks.....	61

1 Innledning

Høsten 2015 representerer et vendepunkt for mange europeiske land. Tusenvis av mennesker krysset grensene inn i Europa og mediene sendte hjerteskjærende reportasjer om mennesker på flukt. Mange av disse er barn og noen av disse flykter alene. Kunnskap om hvordan barna har det når de kommer til Norge, hva de har reist fra og hvilke håp de har for fremtiden er kanskje viktigere enn noen gang.

I følge Flyktningshjelpen (Norwegian refugee council, NRC) er en asylsøker en som på egenhånd kommer seg til et annet land og søker om beskyttelse der. En flyktning er en som har fått innvilget søknad om asyl. Flyktningstatus gis i Norge til de som defineres som flyktninger av Flyktningkonvensjonen av 1951 og de som risikerer dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig behandling ved tilbakevending. Opphold på humanitært grunnlag er en tillatelse som gis asylsøkere som ikke defineres som flyktninger, men som likevel trenger beskyttelse på grunn av humanitære forhold ved retur. En slik tillatelse gis vanligvis for et år av gangen og man får ofte permanent oppholdstillatelse etter tre år. Asylsøkere, flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag som er under 18 år og som er i Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar kalles enslige mindreårige (NRC, 2015). Det er disse denne oppgaven skal handle om.

Den globale rapporten publisert av FNs høykommissær for flyktninger (United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]) sommeren 2015 viser at mindreårige som flykter uten foreldre eller andre omsorgspersoner er en raskt voksende gruppe. Over 34 300 enslige mindreårige søkte om asyl på verdensbasis i 2014. Dette er langt flere enn alle tidligere år. Tallene inkluderer ikke enslige mindreårige som har søkt om asyl i USA og Sør Afrika, to land som antas å motta en signifikant mengde slike søknader hvert år. Det oppgis ikke tall på kjønnsfordeling i gruppen (UNHCR, 2015). Antallet enslige mindreårige asylsøkere som kommer til Norge varierer (Norsk organisasjon for asylsøkere [NOAS], 2014). I følge Utlendingsdirektoratet (UDI, 2014) kom det 1204 i 2014. I første halvår av 2015 kom det til sammenlikning 972. Dette utgjør 21 prosent av alle asylsøknader i denne perioden og representerer en økning på 76 prosent sammenliknet med samme periode i 2014 (UDI, 2015). Omtrent 10 prosent av alle asylsøkere som kom til Norge i perioden 2008-2013 var enslige mindreårige. De fleste kom fra Afghanistan og Somalia. I samme tidsrom har omtrent 75 % av enslige mindreårige asylsøkere fått beskyttelse i Norge gjennom oppholdstillatelse eller

opphold på humanitært grunnlag. Omtrent 3 % av disse har fått midlertidig opphold der de får bli i Norge til de fyller 18 år (NOAS, 2014).

Det er Barne-, ungdom- og familiedirektoratet (Bufdir) som har ansvar for enslige mindreårige som kommer til Norge når de er under 15 år. Disse bor først på omsorgssentre mens asylsøknaden behandles, og blir deretter plassert i kommunene når de har fått innvilget oppholdstillatelse. Ansvar for ungdom som er mellom 15 og 18 år ved ankomst ligger under UDI. De bor først på asylmottak og blir bosatt i kommunene av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) når de har fått innvilget oppholdstillatelse (Bufdir, 2015).

Som en utsatt minoritet i samfunnet er enslige mindreårige en gruppe som sjelden får fremme sine egne perspektiver. I denne oppgaven vil jeg fokusere spesifikt på enslige mindreårige som er jenter og som var under 16 år ved ankomst til Norge. Flertallet av barn som flykter alene er gutter (Oppedal, Seglem, & Jensen, 2009). Derfor inkluderer mange forskningsprosjekt kun gutter. Der jenter er med står de typisk for en lav prosent. Enslige mindreårige som er jenter kan anses som en ekstra sårbar gruppe i kraft av å være både barn, jenter og enslige asylsøkere/flyktninger. Det er derfor viktig at også deres historier blir hørt. Formålet med denne oppgaven er å gi dem en stemme. Jeg vil undersøke hva jentene selv er opptatt av, både når de snakker om hjemlandet, flukten, tiden i Norge og fremtiden. Økt kunnskap kan gi omsorgsgivere, helsevesenet og andre innenfor feltet større forutsetninger for å forstå og hjelpe disse jentene. Oppgaven kan forhåpentligvis også inspirere til videre forskning innenfor temaet enslige mindreårige som er jenter.

1.1 Traumatiske opplevelser og hverdagsstress

1.1.1 Definisjon og prevalens

Forskning på enslige mindreårige finner at mange har opplevd flere traumatiske eller stressende livshendelser både før, under og etter flukten (Dittmann & Jensen, 2010; Huemer et al., 2009). Definisjonen av en traumatisk opplevelse og hvilke traumatiske hendelser det screenes for varierer. Diagnosesystemet ICD10 definerer et traume som en belastende hendelse eller situasjon av usedvanlig truende eller katastrofal natur, som sannsynligvis vil fremkalle sterkt ubehag hos de fleste. Hendelsen kan være langvarig eller kortvarig (World Health Organization [WHO], 1993). Eksempler på traumatiske opplevelser er seksuelt

misbruk, å være vitne til eller offer for vold, plutselig død av nær familie eller venner og eksponering for krig og konflikt (Cohen, Deblinger, & Mannarino, 2006). Å være utsatt for slike hendelser kan for mange barn, men ikke alle, føre til utvikling av ulike psykiske vansker (Trickey, Siddaway, Meiser-Stedman, Serpell, & Field, 2012).

Det er vanskelig å estimere forekomst av ulike traumer hos enslige mindreårige. Det er likevel generell enighet i feltet om at disse barna ofte har vært utsatt for mange traumatiske hendelser (Reed, Fazel, Jones, Panter-Brick, & Stein, 2012). Jensen, Fjermestad, Granly, og Wilhelmsen (2015) så på stressende livshendelser og psykiske plager hos enslige mindreårige mellom 10 og 16 år og fant at deltakerne i gjennomsnitt hadde opplevd 5,5 stressende livshendelser. Mest frekvent var tap av en som stod dem nær (68 prosent), vitne til vold (63 prosent) og krig (62 prosent). Deltakerne hadde ikke bare opplevd krig og konflikt, men også vold i hjemlandet fra omsorgsgivere og lærere på skolen (Skardalsmo Bjørge & Jensen, 2015). I en annen studie fra Nederland sammenliknet Wiese og Burhorst (2007) enslige mindreårige med mindreårige som flyktet med omsorgsgiver, der begge gruppene var henvist til en psykiatrisk klinikk for barn og unge. De fant at ekstreme traumatiske opplevelser som for eksempel å være vitne til drap på en forelder, levd på gaten eller blitt kidnappet var opplevd av seks prosent av mindreårige med følge av omsorgsgiver og 25 prosent av enslige mindreårige. Enslige mindreårige (63 prosent) hadde opplevd fire eller flere traumatiske hendelser oftere enn mindreårige med følge (16 prosent). Andre studier oppgir liknende funn (Bean, Derluyn, Eurelings-Bontekoe, Broekaert, & Spinhoven, 2007; Hodes, Jagdev, Chandra, & Cunliffe, 2008). Fordi disse studiene ofte ikke rapporterer egne tall for jenter er det usikkert hvordan prevalenstillene for traumer er spesifikt for enslige mindreårige som er jenter.

Når det gjelder seksuelle overgrep ser det imidlertid ut til at det er høyere prevalens blant enslige mindreårige som er jenter enn enslige mindreårige som er gutter. Dette samsvarer med tall vi finner i befolkningen generelt (Myhre, Thoresen, & Hjemdal, 2015). Wiese og Burhorst (2007) fant at seksuelle overgrep var mer vanlig blant enslige mindreårige (36 prosent) enn de som reiste med familie (syv prosent). Innenfor gruppen av enslige mindreårige rapporterte hele 67 prosent av jentene om seksuelt misbruk, mot 14 prosent av guttene. Tilsvarende tall i studien til Bean et al. (2007) var 39 prosent (jenter) og 12 prosent (gutter). I en rapport laget i samarbeid mellom UNHCR og SC-UK (Save the children-UK) om seksuell vold og utnyttelse blant flyktningbarn i Guinea, Liberia og Sierra-Leone oppgis både barn uten omsorg fra foreldre eller andre voksne og jenter mellom 13 og 18 år som

spesielt utsatt. Overgrepene utføres typisk av menn med makt og er for mange den eneste måten å skaffe seg mat og andre nødvendige artikler på (UNHCR & SC-UK, 2002). Thomas, Nafees, og Bhugra (2004) studerte enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser i hjemlandet før flukt til Storbritannia. De fant at av 100 barn hadde 32 blitt voldtatt i hjemlandet. Av disse var 26 jenter. Noen hadde blitt voldtatt av en gruppe soldater eller foran familie og kjente, og 14 hadde blitt voldtatt minst to ganger. For 15 av barna var oppgitt fluktårsak tvungen rekruttering til militære styrker i hjemlandet. Av disse var ni jenter, hvorav seks fortalte at de var blitt brukt som sex- og husslaver av soldatene. Hvert tiende barn (ni jenter) hadde kommet til Storbritannia gjennom menneskehandel. Dette inkluderte både tvungen prostitusjon og husarbeid. En kvalitativ studie ved Hopkins og Hill (2008) om historier fra tiden før og under flukten fant at mange enslige mindreårige ofte fraktes til sin destinasjon ved hjelp av en ”hjelper” eller ”agent”. Dette er gjerne en fremmed mann eller en venn av familien. To jenter i studien forteller at disse mennene ofte misbruker barna underveis. Lay og Papadopoulos (2009) studerte enslige mindreårige som hadde vært utsatt for seksuelt misbruk etter ankomst til England. Hele 51 av 53 deltakere var jenter. Dette kan skyldes at det kan oppleves som vanskeligere for gutter å si i fra enn for jenter, men man kan anta at det også viser en skjevhet i forekomst av seksuelle overgrep mellom kjønnene.

Årsaken til barnets flukt bunner ofte i traumatiske livshendelser. Vanlige årsaker er drap eller forfølgelse av familiemedlemmer, forfølgelse av den unge selv, tvungen rekruttering som del av militære styrker, krig og menneskehandel (Thomas et al., 2004). Mange enslige mindreårige opplever også traumatiske hendelser under flukten. Sourander (1998) undersøkte psykiske plager og traumatiske hendelser hos enslige mindreårige etter bosetting i Finland og fant at 53 prosent av deltakerne hadde brukt mer enn seks måneder på flukten. Gjennomsnittet lå på 14 måneder, med en variasjon fra to uker til 42 måneder. Underveis hadde de opplevd blant annet vold som tortur og voldtekt og vært vitne til vold. Ofte har barna lite eller ingen kontroll over flukten. Avgjørelsen blir gjerne tatt av familie eller andre. Barna vet lite om hvor de skal eller hvordan de skal komme seg dit og opplever ofte vanskelige situasjoner underveis (Hopkins & Hill, 2008; Vervliet, Vanobbergen, Broekaert, & Derluyn, 2015). Heller ikke i disse studiene skilles det mellom kjønn. Det er derfor usikkert hvordan dette er for jenter spesifikt.

1.1.2 Hverdagsstress

Selv om enslige mindreårige ofte har opplevd mange traumatiske hendelser er det viktig å ikke glemme andre typer belastninger barna opplever i hverdagen etter ankomst. Hverdagsstress (daily stressors) kan ha en stor innvirkning på flyktningers psykiske helse, men blir ofte oversett til fordel for effekten av traumer (Miller & Rasmussen, 2010). Mange enslige mindreårige sliter med hverdagslige stressorer som ensomhet, økonomiske problemer, vansker knyttet til skole, bekymring for slektninger i hjemlandet, bekymring for venner, problemer med å tilpasse seg norsk kultur og bekymring for fremtiden. Sistnevnte kan for eksempel være knyttet til hvor de skal bo (Oppedal et al., 2009). Nivået av hverdagslige belastninger ser ut til å øke over tid og har stor påvirkning på deres mentale helse (Vervliet, Lammertyn, Broekaert, & Derluyn, 2014).

I en del av en rapport ved Oppedal et al. (2009) om enslige mindreåriges forhold i Norge ble barn av begge kjønn intervjuet. Her fant man en kjønnsforskjell i hvilke hverdagslige belastninger ungdommene la vekt på. Mens gutter hadde fokus på økonomiske problemer la jenter mer vekt på problemer de opplevde i relasjoner til andre, som for eksempel savn av familie, forhold til familie i Norge eller problemer knyttet til møtet med norsk språk og kultur.

1.2 Mental helse

I tidligere forskning på enslige mindreårige har fokuset ofte vært på mental helse hos barna. De aller fleste studier konkluderer med at enslige mindreårige er ekstra utsatt for å utvikle alvorlige psykiske plager, spesielt post-traumatiske stresssymptomer (PTSS), angst og depresjon (Dittmann & Jensen, 2010; Huemer et al., 2009). Ved en undersøkelse av psykopatologi hos enslige mindreårige i Østerrike fant Huemer et al. (2011) at 56 prosent oppfylte kriteriene til minst en diagnose, mens 15 prosent oppfylte kriteriene for to eller flere. De vanligste diagnosene var tilpasningsforstyrrelse, PTSD og dystymi. Jensen et al. (2015) fant generelt et høyt symptomtrykk hos enslige mindreårige. Deltakerne skåret høyere på internaliserende symptomer, angst, depresjon og PTSS enn på eksternaliserende symptomer. I prosjektet til Sourander (1998) skåret 48 prosent av deltakerne over klinisk grenseverdi på CBCL. Barna skåret høyest på stemningslidelser, angst og PTSD. Völkl-Kernstock et al.

(2014) fant en skåre på PTSD som var noe lavere enn i andre studier på enslige mindreårige. 17,1 prosent oppfylte kriteriene for full PTSD, mens 29,3 prosent fikk en delvis skåre.

Noen studier ser på psykisk helse hos enslige mindreårige sammenliknet med mindreårige som flykter med omsorgsgiver. Funnene tyder på at barn som flykter uten foreldre eller annen nær familie er mer i risiko for å utvikle vansker enn barn som flykter med voksne med foreldreansvar. Wiese og Burhorst (2007) fant at enslige mindreårige viste større grad av reguleringsvansker, somatiske plager, depressive symptomer, hallusinasjoner og vrangforestillinger enn mindreårige asylsøkere som flyktet med omsorgsgiver. Det var også en signifikant høyere prevalens av depresjon (47 mot 27 prosent), borderline personlighetsforstyrrelse (22 mot 9 prosent) og psykose (15 mot en prosent) hos enslige mindreårige. Et høyere symptomtrykk hos enslige mindreårige sammenliknet med mindreårige med følge støttes også av andre studier (Bean et al., 2007; Hodes et al., 2008).

Flere studier finner at enslige mindreårige som er jenter skårer høyere enn gutter på ulike symptomskalaer. Seglem, Oppedal, og Raeder (2011) fant at kjønn og hjemland var de eneste signifikante predikerende faktorene for depressive symptomer hos enslige mindreårige når man kontrollerte for PTSS. Jentene viste mer symptomer enn guttene. Hodes et al. (2008) så på PTSS i tillegg og fant at jentene hadde høyere forekomst av både PTSS og depressive symptomer enn guttene. Bean et al. (2007) fant at jentene skåret høyere på internalisering, depresjon og totalsum av stressende livshendelser, men med små effektstørrelser. Völkl-Kernstock et al. (2014) fant at jenter hadde større sannsynlighet enn gutter for å utvikle PTSD. Jentene rapporterte også om flere unngåelsessymptomer knyttet til traumet. I motsetning til andre studier fant Jensen et al. (2015) ingen kjønnsforskjeller på symptomtrykk med unntak av på skalaen for unngåelse, der jentene skåret høyere enn guttene. Et høyere symptomtrykk hos enslige mindreårige som er jenter fremfor gutter støttes også av andre studier (Derluyn & Broekaert, 2007; Derluyn, Broekaert, & Schuyten, 2008; Huemer et al., 2011). Det er vanskelig å si noe sikkert om hvorfor jentene skårer høyere på symptomskalaer enn guttene. En mulig forklaring kan være den generelle kjønnsforskjellen på depressive symptomer fra og med ungdomstiden, der jenter skårer høyere enn gutter. Denne er vist gjentatte ganger, blant annet av Wichstrøm (1999), som fant at skiftet skjer omtrent i 13-14-årsalderen. Andre hypoteser kan være at jentene er flinkere til å verbalisere og rapportere sine symptomer eller at de har opplevd flere eller andre typer traumatiserende hendelser enn guttene (Tolin & Foa, 2006).

1.2.1 Mental helse, alder og tid

Det er usikkert hvordan alder påvirker mental helse hos enslige mindreårige. Få har studert de yngste barna og det finnes derfor lite data å trekke konklusjoner fra (Dittmann & Jensen, 2010). Det som er av forskning trekkes feltet i ulike retninger. Sourander (1998) fant at enslige mindreårige mellom seks og 14 år er mer utsatt for psykiske plager enn de mellom 15 og 17 år. De yngre hadde signifikant alvorligere problemer når det gjaldt eksternaliserende problemer, sosiale problemer, oppmerksomhetsvansker og aggressivitet. Bean et al. (2007) fant at alder var signifikant knyttet til grad av symptomer, men i motsatt retning. De eldre barna viste høyere skårer enn de yngre. Hodes et al. (2008) fant samme mønster, der økning i PTSS korrelerte med økning i alder. Dette ble sett i sammenheng med at de eldre står foran store endringer i deres livssituasjon. De flytter ofte til mer selvstendige boforhold og flere opplever at deres oppholdsstatus må vurderes på nytt når de fyller 18 år. Andre studier finner ingen effekt av alder (Derluyn & Broekaert, 2007). Det er nødvendig med mer forskning på de yngre aldersgruppene for å kunne si noe om hvordan enslige mindreåriges mentale helse og alder henger sammen med større sikkerhet. Også her bør vi få flere studier som fokuserer på de yngste jentenes situasjon.

Et annet felt som er lite forsket på, og hvor vi mangler forskning på jenter, er hvordan enslige mindreåriges mentale helse påvirkes over tid. I oppfølgingsstudien ved Jensen, Skårdalsmo, og Fjermestad (2014) fant man ingen signifikant endring i gruppen fra de kom til Norge og bodde på et omsorgssenter til de ble flyttet til kommunene omtrent to år senere. Henholdsvis 59,6 prosent (PTSS) og 50 prosent (angst, depresjon og eksternaliserende problemer) av barna hadde fortsatt skårer over klinisk grense. Det var en økning i rapporterte selvmordstanker over tid. Det var stor variasjon innad mellom deltakerne, der noen ble verre og noen ble bedre. Andre studier rapporterer også at psykiske plager og lidelser hos enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger vedvarer (Seglem et al., 2011; Vervliet et al., 2014). Dette viser at vi må følge med på utviklingen av psykisk problematikk over tid og sikre at barnas eventuelle behov for behandling og psykososial støtte blir møtt.

Et viktig spørsmål blir dermed hvorvidt enslige mindreårige oppsøker og får psykologisk behandling for sine vansker. Det ser ut til at barna har et underforbruk av psykiske helsetjenester til tross for et tilstedeværende behov. I rapporten ved Oppedal et al. (2009) oppgir kun 30 prosent av enslige mindreårige som hadde PTSS at de hadde fått profesjonell hjelp for dette. Bean, Eurelings-Bontekoe, Mooijaart, og Spinhoven (2006) fant at 57,8

prosent av enslige mindreårige rapporterte om behov for psykologisk behandling. De oppga høyere grad av emosjonelt stress enn nederlandske ungdom med samme behov for behandling (8,2 prosent). Man så også at lærere og omsorgsgivere rapporterte om langt færre som strevde enn hva de enslige mindreårige selv gjorde. Det betyr at mange hadde psykiske vansker uten at de voksne rundt dem hadde lagt merke til det. Hvorvidt ungdommene fikk henvisning til profesjonell hjelp ble styrt av hva omsorgsgiverne rapporterte fremfor barnas egen rapport. 47,8 prosent av enslige mindreårige oppga at de ikke fikk dekket behovet for behandling. Michelson og Sclare (2009) fant at enslige mindreårige fikk mindre og dårligere tilpasset behandling enn mindreårige med følge. En medvirkende årsak til underforbruk av psykiske helsetjenester kan muligens være at noen enslige mindreårige har en negativ holdning til det å ha psykiske problemer og en manglende tillit til psykiske helsetjenester i hjemlandet (Majumder, O'Reilly, Karim, & Vostanis, 2015). Hvorvidt det er kjønnsforskjeller i enslige mindreåriges bruk av psykiske helsetjenester vites ikke.

Selv om enslige mindreårige ofte har vært utsatt for mange traumatiske opplevelser og svært mange sliter med psykiske symptomer og lidelser, klarer også en del seg overraskende bra i hverdagen. De rapporterer om lite påvirkning på daglig fungering og har få symptomer på psykopatologi, til tross for at de har opplevd flere stressende livshendelser i en tidlig alder (Jensen et al., 2015). Dette kalles ofte resiliens. Resiliens defineres som psykologisk motstandskraft. Det er de faktorene som gjør at man klarer å beholde en psykisk styrke og god psykisk helse til tross for stress og påkjenninger (Store norske leksikon, 2012). Selv om Jensen et al. (2014) ikke fant signifikant endring på gruppenivå var det stor variasjon innad i gruppen. Noen ble verre, men noen ble også bedre over tid. Mange enslige mindreårige utvikler ikke langvarige psykiske problemer. Vi må derfor ikke bare se deres lidelse, men også deres agens og resiliens (Vervliet et al., 2014). Faktorer som kan fremme resiliens er blant annet effektive mestringsstrategier hos barnet og at det plasseres i en trygg og stabil psykososial omsorg. I tillegg spiller skolemiljø en rolle. Der kan barnet lære ankomstlandets språk, få en daglig rutine, oppleve en mening med og retning i livet og opprette kontakt med jevnaldrende (Eide & Hjern, 2013).

1.3 Studiens mål og problemstillinger

I min litteraturgjennomgang av studier på enslige mindreårige fant jeg ingen studier som bare inkluderte jenter, til tross for at det var flere studier som bare så på gutter. Det er uheldig at ikke flere har undersøkt hvordan jenter som flykter har det, særlig ettersom det er mye som tyder på at de både har en økt risiko for å oppleve traumatiske hendelser og for å utvikle psykiske vansker. Ved å snakke med jentene om deres opplevelser kan vi få verdifull kunnskap som kan hjelpe oss å tilrettelegge for deres liv i Norge og forebygge mulig vansker.

Formålet med denne studien er å utforske jentenes perspektiv og få mer kunnskap om hvilke temaer enslige mindreårige jenter er opptatt av. Hovedproblemstillingen er: ”Hvordan opplever enslige mindreårige som er jenter sin fortid i hjemlandet, flukten til Norge og sitt hverdagsliv i dag?” Mer spesifikke spørsmål har vært:

- Hvordan beskriver jentene sin oppvekst?
- Hvilke opplevelser har jentene fra flukten til Norge?
- Hvordan opplever jentene sin omsorgssituasjon etter ankomst til Norge?
- Hvordan ser jentene for seg sin fremtid?

Disse spørsmålene belyses gjennom analyse av intervjuer med 12 jenter som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere før de fylte 16 år.

2 Metode

2.1 Valg av metodisk tilnærming

Hovedformålet med oppgaven er å utforske perspektiver og opplevelsene til unge jenter som har flyktet til Norge uten omsorgspersoner og som søker asyl eller har fått asyl. Dette har jeg studert ved å analysere kvalitative intervjuer av 12 jenter. Intervjuene er analysert ved hjelp av kvalitative analysemetoder, nærmere bestemt tematisk analyse. Kvalitative metoder er spesielt egnet for forskning på felt der det ikke finnes mye forskning fra før eller der en ønsker å gå i dybden på et tema og få frem respondentens perspektiver og opplevelser av et fenomen. Problemstillingene som stilles er ofte komplekse og åpner for flere mulige svar. Forskningen fører gjerne til nye spørsmål heller enn universelle sannheter og kan være med på å utvikle nye beskrivelser eller begreper og få frem mangfold og nyanser (Malterud, 2002). Kvalitativ forskning er ikke begrenset av tidligere begrep, hvilket åpner for en detaljert og rik beskrivelse av et fenomen. I stedet for å være styrt av tidlige hypoteser ønsker man å oppdage egne underveis i datainnsamlingen og analysen (Hill, Thompson, & Williams, 1997). Intervjuer med enkeltpersoner egner seg godt der man vil fordype seg i temaer som krever ettertanke og trygghet hos deltakeren (Malterud, 2002) og der man ønsker deltakerens egen opplevelse (Braun & Clarke, 2013). Det er få som har studert jenter som har flyktet fra sine hjemland uten voksne omsorgspersoner. Jeg ønsker å forstå deres opplevelser uten å være bundet av tidligere forskning og begreper. Jeg anser derfor kvalitativ metode som en god metodisk tilnærming for oppgavens formål.

2.1.1 Tematisk analyse

Jeg har valgt å bruke tematisk analyse i dataanalysen av intervjuene. I tematisk analyse identifiserer og analyserer man mønstre i data. Det er en fleksibel metode for analyse, som gir muligheter for rik og detaljert beskrivelse av data, uten å være bundet i en teoretisk retning (Braun & Clarke, 2006; Floersch, Longhofer, Kranke, & Townsend, 2010). Jeg ønsker i denne oppgaven å se etter sentrale temaer på tvers av intervjuene. Jeg vil gå i dybden og finne mønstre uten restriksjoner satt av tidligere forskning. Jeg vil ha et realistisk standpunkt, med fokus på deltakernes virkelighet, deres opplevelser og meninger (Braun & Clarke, 2006).

2.2 Utvalget

Denne oppgaven baserer seg på 12 intervjuer av ungdom som har flyktet til Norge uten omsorgspersoner og søkt om asyl. Alle er jenter. De er fra 13,5 til 19,6 år gamle ved tidspunkt for intervju. Gjennomsnittsalderen er 16,4 år. Videre i denne oppgaven vil de bli omtalt som ungdommer. To jenter er korrigert for alder etter ankomst til Norge. De er begge korrigert med 2 år oppover. Ved ankomst til Norge var jentene fra 11,3 til 17,4, med et snitt på 13,3 år. Jentene kommer fra 7 forskjellige land. 10 kommer fra Afrika. Fem av disse er fra Eritrea, mens de resterende er fra Kongo (1), Somalia (2) og Angola (2). To er fra Sri Lanka. Fem av jentene bor i dag i bofellesskap med andre enslige mindreårige, to bor fortsatt på et av barnevernets omsorgssentre, to bor på alene på hybel, en bor i fosterhjem, en bor i beredskapshjem og en bor på asylmottak.

Det ble ikke spurt om oppholdstillatelse ved alle intervjuene, men noe informasjon fremkommer likevel i intervjuene. En jente oppgir at hun har endelig oppholdstillatelse. De to jentene som fortsatt bor på omsorgssenter snakker om at de er redde for å ikke få bli i Norge. Her er det kommentert fra intervjuer at begge har fått midlertidig oppholdstillatelse i etterkant av intervjuet. I Norge skjer bosetting i kommunene etter at asylsøkere har fått svar på asylsøknaden (Bufdir, 2015). Med unntak av de to jentene nevnt over er alle jentene ved tidspunkt for intervjuet flyttet fra omsorgssentrene og bosatt i ulike kommuner. Jeg antar derfor at alle disse har oppholdstillatelse i Norge.

Jentene ble opprinnelig rekruttert som en del av et større prosjekt ved NKVTS (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress) som inkluderer begge kjønn, men med et flertall av gutter. I alt 93 ungdommer (75 gutter og 18 jenter) ble kartlagt ved to tidsperioder (T1 ca. 6 måneder etter ankomst til Norge og T2 ca. 2 år etter ankomst). Ved T1 fullførte deltakerne en rekke spørreskjemaer digitalt, der det blant annet ble kartlagt for psykisk helse. Alle bodde på et av barnevernets omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere. De ble spurt om å delta av de ansatte i deres boordning. Ved T2 ble ungdommene spurt om å delta enten direkte av forsker eller av deres verge. De fleste var da overført fra omsorgssentrene til en bostedskommune. De fylte ut de samme standardiserte kartleggingsskjemaene og ble i tillegg intervjuet om sin oppvekst, flukt, nåværende situasjon og tanker om fremtiden. Dette skjedde i 2012 og 2013, i gjennomsnitt 1,9 år etter T1 og 2,3 år etter ankomst til Norge, med en variasjon fra 1,4 til 3,3 år. 75 ungdom ble med ved T2, hvorav 13 var jenter. Av disse ønsket 12 å bli intervjuet, mens en kun ville svare på spørreskjemaene. Jenta som ikke ønsket

å bli intervjuet oppga ingen spesiell grunn til dette, men sa hun ikke hadde lyst. Det er disse intervjuene materialet til denne oppgaven kommer fra. Det var en sterk overvekt av gutter, som utgjorde 81 % av utvalget ved T1 og 83 % ved T2. Overvekt av gutter er representativt for utvalget av enslige mindreårige som kommer til Norge (Oppedal et al., 2009).

Informert samtykke ble innhentet både fra ungdommene selv og deres oppnevnte verger. Det ble forklart at deltakelse er frivillig og at de kan trekke seg når som helst, samt konfidensialitet og formålet med prosjektet. Det ble lagt vekt på at prosjektet er uavhengig av deres oppholdstillatelse i Norge og bo-ordningen de befinner seg i. Ved første tidspunkt ble ungdommene spurt om det var i orden at de kunne bli kontaktet på nytt senere. Kun de som svarte ja på dette ble kontaktet ved T2. I tilfeller der intervju førte til bekymring for ungdommen ble relevant informasjon gitt videre til ungdommens kontaktpersoner i kommunen med ungdommens samtykke, slik at dette kunne bli fulgt opp videre.

Studien er godkjent av Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk. Deltakere og prosedyre i prosjektet som helhet er også beskrevet av Jensen et al. (2015) og Jensen et al. (2014)

2.3 Datainnsamling

Intervjuene foregikk hjemme hos jentene. Dette er dermed et sted de er godt kjent. To av jentene hadde tolk tilstede under intervjuet. De resterende 10 gjennomførte intervjuet på norsk da det ikke ble ansett som nødvendig med tolk. To psykologer gjennomførte intervjuene. Begge er kvinner og snakker norsk. Intervjuene varierte i lengde. I transkribert form er de mellom 8 og 24 sider.

Intervjuene hadde en semi-strukturert form. Det innebærer at det er laget et sett med spørsmål, der disse fungerer som en veileder for intervjuet. Intervjuer kan gå utenfor intervjuguiden og følge interessante tema som dukker opp i løpet av intervjuet eller gå dypere inn i emner som deltaker er opptatt av. Deltaker oppfattes som eksperten på sin egen historie og skal derfor få lov til å fortelle den fritt, uten å være like bundet av spørsmålene forskeren har bestemt på forhånd. Dette gir større fleksibilitet og fasiliteter empati, som begge er viktig når det skal snakkes om sensitive temaer (Smith, Harré, & Langenhove, 1995). Intervjuerne i mitt materiale har for det meste fulgt samme rekkefølge av spørsmål og vært innom de samme områdene. De har gått noe utenfor veilederen i tilfeller der jentene synes noen

spørsmål var vanskelige å svare på med en gang eller der temaer kom opp naturlig i samtalen på andre tidspunkt under intervjuet enn planlagt.

Intervjuguiden bestod av fire hovedområder. Første del handlet om jentenes hverdag i hjemlandet før flukten. Andre del handlet om selve flukten og deres opplevelser underveis. Tredje del handlet om fremtiden. Fjerde del handlet om tiden i Norge og hvordan de har det nå. 10 av jentene fylte også ut en skala, der de skulle svare på hvor bra de har det i dag på en gradering fra 1 til 10. Tilslutt ble jentene spurt om de hadde noen råd til andre som kommer til Norge som enslige mindreårige asylsøkere og til voksne som jobber med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Etter hver del og etter hele intervjuet ble jentene spurt om det var noe viktig de opplevde eller tenkte på som de ikke hadde fått sagt. Se vedlegg 1 for intervjuguide.

2.4 Dataanalyse

Jeg har valgt tematisk analyse i arbeidet med denne oppgaven. Underveis i en tematisk analyse er det flere spørsmål man må ta stilling til. Et spørsmål er hvorvidt man ønsker en rik beskrivelse av hele datasettet eller en mer detaljert beskrivelse av en del av materialet. Ved førstnevnte ønsker man at temaene man identifiserer i analysen skal representere innholdet i hele datasettet, mens sistnevnte går mer i dybden på et eller flere spesifikke temaer (Braun & Clarke, 2006). Jeg bruker i denne oppgaven deler av det totale datasettet, da jeg har valgt å ha fokus kun på jentene. Jeg går i dybden på denne delen av materialet og har gjennom analyse kommet frem til temaer som representerer helheten av spesifikt disse intervjuene.

Et annet spørsmål som må vurderes i analysearbeidet er om man ønsker en induktiv eller en teoretisk tematisk analyse. En induktiv tematisk analyse innebærer at man tar utgangspunkt i datasettet i seg selv. Man prøver å kode materialet uten å legge til grunn teori eller egne interesser og ideer. Analysen er først og fremst drevet av data, fremfor av teori. En teoretisk tematisk analyse er derimot drevet av forskers teoretiske standpunkt, interesse og hypoteser innenfor feltet. Uansett valg er det viktig å understreke at forskning ikke foregår i et vakuum. En forsker vil alltid være påvirket av egne teorier og ideer og av fordommer og normer i samfunnet de lever i (Braun & Clarke, 2006). Jeg har her valgt en induktiv tematisk analyse. Det finnes lite tidligere forskning på enslige mindreårige som er jenter og jeg var derfor interessert i å utforske deres synspunkter med blant annet kjønn som analytisk blikk. Jeg

prøvde så langt det var mulig å fri meg fra hva jeg på forhånd visste om enslige mindreårige og hva jeg forventet å finne, og utsatte for eksempel litteratursøk til et senere tidspunkt i analysen.

I denne oppgaven har jeg i hovedtrekk brukt oppsettet for tematisk analyse som beskrevet av Braun og Clarke (2006). De beskriver en prosedyre bestående av seks ulike faser: 1) få grundig kjennskap til materialet, 2) generere tentative koder, 3) søke etter temaer, 4) evaluere temaene, 5) definere og navngi temaene, og 6) produsere skriftlig arbeid.

2.4.1 Få grundig kjennskap til materialet

I første del av analysen ønsker man å bli godt kjent med datamaterialet. Jeg hadde ikke transkribert intervjuene selv og startet derfor analyseprosessen med å lese det transkriberte materialet. Jeg leste først et intervju nøye flere ganger. Jeg skrev tanker, notater og mulige temaer i marginen. Jeg understrekte deler av materialet og noterte interessante sitater. Deretter gjentok jeg samme prosess med alle intervjuene. Jeg prøvde å se på hvert intervju med nye øyne, men så samtidig etter temaer som gikk igjen fra intervjuer jeg allerede hadde lest. Etter hvert som nye temaer dukket opp gikk jeg tilbake til de første intervjuene på nytt for å se om jeg hadde oversett disse der. Jeg fikk også tilgang til 10 av intervjuene på lydfil. Å lytte til disse ga meg større eierskap til materialet og en følelse av hvordan stemningen var under intervjuene.

2.4.2 Generere tentative koder

I neste del av prosessen genererer man tentative koder fra datamaterialet. Disse skal vise til grunnleggende og interessante trekk ved datasettet, som senere vil inspirere til bredere temaer. Kodingen var i mitt tilfelle drevet av data fremfor teori (Braun & Clarke, 2006). Jeg studerte intervjuene og trakk ut setninger og deler som kunne representere viktige elementer ved intervjuene. Jeg jobbet detaljert og grundig med hvert intervju og prøvde å danne så mange koder som mulig. Jeg samlet kodene i et excel-ark. Jeg lagde system og så etter elementer som gikk igjen på tvers av intervjuene. Jeg endte opp med over 50 koder. Eksempler på koder er ”savner familie”, ”skjuler hvordan de har det”, ”vanskelig å se for seg fremtid”, ”føler seg ikke hørt” og ”fulgt av fremmed”.

2.4.3 Søke etter temaer

Fase tre involverer en jakt etter mulige temaer som går igjen i materialet. Temaer er kategorier som kodene passer inn under. De er bredere og favner viktige mønstre på tvers av datasettet (Braun & Clarke, 2006). I denne fasen studerte jeg alle kodene og notatene mine fra intervjuene. Jeg lette etter overordnede temaer som var sentrale i materialet. Jeg startet med 13 mulige temaer. Jeg så på hvordan disse relaterte seg til hverandre og vurderte om noen ideer heller burde settes sammen til et overordnet tema. Jeg brukte også visuell representasjon. Jeg tegnet kart med mulige temaer og viktige elementer under disse.

Da jeg hadde lest alle intervjuene og begynt å se etter mulige temaer, gjorde jeg et litteratursøk for å få mer kunnskap om hva man allerede vet om enslige mindreårige og særlig om jentene. Jeg brukte databasene Web of Science og PsychInfo, samt nettsidene til Universitetsbiblioteket ved Universitet i Oslo. Søkeord var for eksempel "unaccompanied minor", "unaccompanied refugee minor", "unaccompanied refugee" og "unaccompanied asylumseeker". I tillegg la jeg til søkeord som "female", "girl" og "refugee girls". Informasjonen dette genererte så jeg i sammenheng med mine notater fra intervjuene og mulige temaer jeg kunne ha oversett. Jeg ventet med å gjøre et slikt søk til etter at jeg hadde lest fordi jeg ønsket å ha et åpent blikk i første del av analysen, jamfør induktiv tematisk analyse. Hva forsker på forhånd vet om et emne og forventer å finne i en kvalitativ analyse påvirker alltid resultatet (Braun & Clarke, 2006). Jeg ønsket å begrense mine forventninger ved å vente med litteratursøket til litt senere i prosessen.

2.4.4 Evaluere temaene

Tilslutt hadde jeg analysert frem en liste på syv mulige temaer til oppgaven. I denne fasen vurderer man både hvert tema for å se om kodene reflekterer innholdet i temaet og alle temaene samlet for å se om de beskriver helheten i datamaterialet (Braun & Clarke, 2006). Jeg vurderte hvert tema tilbake opp mot notatene de stammet fra og så på om de fremmet helheten og fikk vist alle viktige elementer. Noen temaer ble endret litt for å passe bedre til materialet. I tillegg vurderte jeg temaene samlet opp mot intervjuene. Jeg ønsket å undersøke om temaene jeg fant representerte helheten og det jeg anså som det viktigste å formidle fra mine analyser. Noen temaer ble fjernet eller endret, til jeg endte opp med de fem temaene som presenteres i denne oppgaven.

2.4.5 Definere og navngi temaene

I fase fem sitter man med et tilfredsstillende tematisk kart over datasettet. Man skal nå klart definere disse temaene og se på hva de inneholder og hva de ikke skal omfavne (Braun & Clarke, 2006). Jeg skrev narrativ for hvert tema, der jeg jobbet for å få en indre sammenheng uten å bare gjenta deler av datamaterialet direkte. Jeg vurderte om temaene kunne deles inn i undertemaer og vurderte jevnlig hvert tema opp intervjuene for å beholde helheten i analysen. Jeg vurderte om jeg kunne beskrive hver tema med et par setninger. Dette er ifølge Braun og Clarke (2006) en god test på om temaene er definert tydelig nok. Mot slutten av denne fasen ga jeg endelige navn til temaene: 1) psykisk helse og hverdagsliv, 2) viktigheten av nære relasjoner, 3) ønsket om å hjelpe andre, 4) manglende mulighet for selvagens og 5) fra mye til lite ansvar.

2.4.6 Produsere skriftlig arbeid

Siste fase består av den endelige analysen og produksjon av det skriftlige arbeidet. Man har nå en liste med representative og tydelig definerte temaer. Disse temaene skal fremstilles på en presis og sammenhengende måte. De skal analyseres utover kun en direkte beskrivelse (Braun & Clarke, 2006). Jeg har funnet fem temaer i mine analyser. Disse vil bli diskutert opp mot den teoretiske bakgrunnen som allerede finnes på feltet.

3 Resultater

Her presenteres resultatene fra mine analyser. Gjennom analysene er det fem overordnede tema som var fremtredende i materialet. Disse har jeg gitt følgende betegnelser: 1) psykisk helse og hverdagsliv, 2) viktigheten av nære relasjoner, 3) ønsket om å hjelpe andre, 4) manglende mulighet for selvagens og 5) fra mye til lite ansvar. Hvert av temaene vil presenteres etter samme format. Jeg vil innlede hvert temaet med et sitat som eksemplifiserer hva temaet handler om. Deretter vil jeg gi en kort oversikt over temaet som helhet. Jeg vil videre beskrive historien til en av jentene som illustrerer temaet godt. Dette skrives i mine egne ord, slik jeg har forstått henne. Tilslutt beskrives undertemaer med sitater fra intervjuene. Sitatene er valgt både fordi de viser det typiske i materialet og fordi de får temaene tydeligst frem. Se vedlegg 2 for tabell over antall jenter som snakker om hvert tema.

Jentene er anonymisert i oppgaven. Ingen informasjon eller sitater som gjør det lett for andre å identifisere dem vil bli brukt. Jeg vil her omtale dem med pseudonymer og i generelle termer. Jeg skriver ”alle” dersom temaet gjelder alle jentene eller alle unntatt en. Jeg skriver ”de fleste” dersom temaet gjelder mer enn halvparten av jentene. Jeg skriver ”noen” dersom temaet gjelder halvparten av jentene eller færre, men flere enn en. Dette sammenfaller med konsensus for frekvensmarkering i kvalitativ forskning som vurdert av Hill et al. (2005).

3.1 Psykisk helse og hverdagsliv

Jeg vet ikke at jeg lever i morgen eller.. Jeg kan ikke tenke på ti år. (Zenaib, 17).

Alle jentene er opptatt av flere aspekter ved psykisk helse og hverdagsliv. Dette er noe de både snakker om i fortid i forbindelse med barndommen i hjemlandet og flukten, men også knyttet til deres hverdag i dag og deres fremtid. Alle har opplevd mange traumatiske hendelser og lever i dag med ulike hverdagslige stressorer. De kjenner på flere psykiske symptomer og plager og synes det er vanskelig å snakke om disse med andre. Noen sier også at de opplever at det går bra til tross for alt de har vært gjennom og at de har viktige mestringsstrategier for å komme seg gjennom vanskelig dager.

Jeg vil bruke Amina (15) som eksempel på dette. Hun har mange traumatiske opplevelser bak seg og synes livet i Norge i dag er tøft. Moren døde da hun var baby og hun vokste opp med

bestemoren. Hun har siden også mistet andre nære familiemedlemmer. Som liten fikk hun en alvorlig sykdom. Hun gikk gjennom mange smertefulle behandlinger og har fortsatt store ettervirkninger. Det var krig i hjemlandet og Amina så flere kamper og mennesker som døde. Flukten var tøff og hun følte seg alene og avvist ved ankomst til Norge. I dag lever Amina med flere daglige stressorer og psykiske vansker. Hun trenger mye hjelp grunnet den tidligere sykdommen og føler ikke at hun får den assistansen hun trenger. Hun savner familie og synes det er vanskelig å ikke kunne hjelpe dem. Hun synes de ansatte behandler henne som et barn, mens hun selv føler seg som voksen. Hun synes ikke hun passer inn og har ingen venner hun kan stole på. Det er tungt å tenke på det vanskelige hun har opplevd og hun sier det er veldig vanskelig å være henne i dag.

Jentene snakker om flere temaer innenfor psykisk helse og hverdagsliv. De som kommer tydeligst frem gjennom mine analyser er traumatiske hendelser og hverdagslige stressorer, symptomer på psykiske vansker, mestring og håp og mistillit til andre.

3.1.1 Traumatiske hendelser og hverdagslige stressorer

Alle jentene har opplevd flere ulike traumatiske hendelser. De fleste har opplevd krig og konflikt i hjemlandet. Hiba (19) beskriver konflikten i sitt hjemland:

Altså før da vi flyttet til Norge, det var urolighet der. Sånn problemer med de som styrer land, og de dreper folk fra byen og kommunen og sånt. Det var veldig farlig. (...) De som styrer land, de bruker sånne grupper av ungdommer i sånn forskjellige kommunen. De guttene driver med sånn for eksempel, jeg kan si det er for eksempel (norsk tettsted) og (by et stykke unna). Disse to kommunene de har liksom konflikt uten grunn, også hvis du er fra (byen) du går til (tettstedet) de kan drepe deg. Og skjære deg, gjøre deg hva som helst. (...) Men jeg har ikke blitt skadet, men det er ikke bra barna ser sånt.

Noen har også opplevd vold i hjemmet og vold fra voksne på skolen. Sitatene under stammer fra en jente som ble dårlig behandlet av bestemoren og en annen som ble slått på skolen:

Hun er gammel, og så syk. Også var hun sånn slitsom med tre barn. Også har hun ikke jobb. Så jeg, så hun på en måte noen ganger slå oss, eller.. Bruk så noen ganger

si til oss vi skal gå bort. Så vi må finne sann noen ganger sier stygge ord mot oss, sann "du er hore" eller noe sånt. (Ellone, 15)

De er litt strenge. Hvis du ikke har gjort lekser og sånt de slår. (...) De slår alle. De ser på neglene. De liker ikke at det er lange negler. Du må klippe, hvis du ikke klippe så slår de. (Zenaib, 17)

En har levd med en mor som ikke kunne jobbe fordi hun hadde psykiske problemer. En har selv vært alvorlig syk og vært utsatt for smertefulle behandlinger. Alle har opplevd tap av nære familiemedlemmer. Dette er ofte foreldre, men også andre i familien. Noen vet ikke hvor familien er i dag eller om de lever. Alle jentene har opplevd ulike versjoner av en tøff flukt. Fatima (13) beskriver hvor redd hun og brødrene var under flukten:

Veeeeeeeldig redd, og skikkelig vondt i hodet. Og (navn på storebror) ble kvalm, han liker ikke bil eller fly. Og da lillebror gråter hele tiden sant. Ja, så vanskelig.

To jenter nevner seksuelle overgrep. En forteller at hun ble forsøkt presset til prostitusjon av et familiemedlem under flukten, men klarte å lure seg unna. En forteller at hun ble tvunget til prostitusjon ved ankomst til Norge. Hun sier at dette gjelder både henne og søsteren. Søsteren er også intervjuet, men vil ikke snakke om hva som skjedde når de kom til Norge. Noen jenter forteller at de var redde for å bli kidnappet i flyktningeleiren spesifikt fordi de var jenter. En jente forteller om en episode der hun måtte hjelpe til når en venninne ble omskåret. Selv slapp hun omskjæring, men hun var veldig redd og beskriver opplevelsen som svært vanskelig.

Alle jentene snakker også om hverdagslige stressorer i Norge i dag. De fleste jentene forteller at dette er faktorer i hverdagen som påvirker hvordan de har det. De fleste jentene beskriver at økonomi er vanskelig, og at de ikke har penger til det de trenger eller ønsker seg. Noen forteller at de ikke får gjøre hverdagslige ting som andre barn får, for eksempel gå på kino. Noen jenter snakker om at det er vanskelig å ikke forstå språket, særlig den første tiden i Norge. Noen forteller at det har vært vanskelig å vende seg til norsk kultur. Aria (16) beskriver hvordan hun opplever hverdagen i Norge og forskjellen mellom Norge og hjemlandet:

Noen ganger så er det litt vanskelig. For Norge og (hjemland) – det er stor forskjell. (...) Norge er veldig rolig. (Hjemland) er litt mer action. Her er det veldig stille. Man hører veldig lite musikk her i Norge.

Noen nevner mobbing eller utfrysning, både fra andre flyktninger og fra nordmenn. Kun en nevner rasisme og vansker knyttet til hvordan hun skal forholde seg til det. Sanobar (17) beskriver hvordan hun blir plaget av en annen flyktning som går i klassen hennes som hun opplever som ekkel:

Det er bare en gutt som er litt rampete. (...) Du kan ikke spørre han om noe. Når du sier noe til han, så begynner han å le eller så sier han noe stygt til deg.

3.1.2 Symptomer på psykiske vansker

Intervjuene er ikke organisert for å gi et fullt symptomatisk bildet av hvordan jentene har det og kulminerer ikke i en diagnose. Likevel forteller alle jentene om mange plager de opplever. Noen forteller om fysiske symptomer som typisk ledsager psykiske plager. Eksempler er vondt i magen, manglende appetitt, hodepine, søvnproblemer eller kvalme, som for Aria (16):

Jeg blir lei meg og når jeg blir lei meg blir jeg kvalm og får lyst til å kaste opp.

De fleste av jentene er ensomme. De savner familie og venner og føler seg alene. De fleste av jentene forteller om triste og negative tanker. Eksempler er at ingen hører på dem eller forstår dem, at de ikke passer inn i Norge, at ingen er til å stole på og at de må klare seg selv. Noen forteller at de tenker mye på de vanskelige livshendelsene de har vært igjennom. Aria (16) forteller om sine tanker og mareritt som gjør det vanskelig å sove:

Noen ganger har jeg mareritt og andre ganger tenker jeg altfor mye. (...) Jeg tenker stort sett på mine foreldre, og mareritt er sånne filmaktige ting.

De fleste jentene synes det er vanskelig å se for seg en fremtid. Det er problematisk å ha drømmer og legge planer for fremtiden når fortiden har vært så usikker. Dette er tydelig i sitatet fra Zenaib (17) over. To jenter har selvmordstanker. De fleste av jentene viser tegn på unngåelse. De forteller at de prøver å unngå å tenke på det som er vanskelig eller late som om det ikke har skjedd og gir råd til andre enslige mindreårige om å glemme hele sin fortid før Norge. Noen har spesifikke temaer eller hendelser de ikke vil snakke om og noen vil nesten ikke snakke om fortiden i det hele tatt. Noen sier de er redde for at de triste og vanskelige tankene og marerittene vil komme tilbake om de snakker for mye om det igjen. Tehani (16) er svært tydelig på at hun tror det hjelper å glemme det som har skjedd og at det er mye hun ikke vil snakke om. Hun utdyper:

Nei, fordi jeg synes det er litt trist og.. Ja, snakke om det nå liksom. Jeg vil bare glemme alt greiene som har skjedd før da, eller før jeg kom til Norge på en måte. (...) For var jo veldig vanskelig fordi jeg hadde masse mareritt og sånt. Men nå har jeg rett og slett glemt masse ting. Så derfor jeg vil egentlig ikke snakke om det.

På spørsmål om hvilke råd hun har til andre enslige mindreårige legger Tehani fortsatt vekt på å glemme det som har skjedd:

Bare stå på og bli sterk. (...) Ja, og prøv å ikke tenke på hva de.. Ja, ikke prøve å tenke på det som har skjedd, sånn dårlige ting og sånt. Og prøve å være positiv, og blid og sånn da. Da blir ting lettere.

3.1.3 Mestring og håp

Til tross for at alle jentene snakker om psykiske plager og alle har opplevd traumatiske hendelser tidligere forteller også noen at de har det bra i dag. En beskriver å komme til Norge som en lettelse. Noen snakker om at her kan de være frie. Noen formidler at selv om de har det tøft og det er vanskelig å se for seg en fremtid har de også håp om at de kan få et godt liv videre. Noen forteller om sine drømmer som de håper vil gå i oppfyllelse. Aria (16) forteller at om hun fikk en drømmedag ville hun hoppe i fallskjerm eller lære seg å surfe. Hun har også drømmer for fremtiden:

Jeg har en drøm. Jeg drømmer om å gifte meg. Ha barn. Jobbe. Og ha mitt eget hus.

De fleste av jentene snakker om mestringsstrategier de har når de har det vanskelig. Noen forteller at de snakker med søsken, andre enslige mindreårige eller de ansatte på bofellesskapet. Noen hører på musikk. En vurderer å skrive dagbok når hun er lei seg. En går på dans og synes det gjør henne glad. Unngåelse er et symptom på at noe er vanskelig, men kan også være en mestringsstrategi. Noen forteller at når vanskelige tanker kommer prøver de å distrahere seg selv ved å finne på noe hyggelig med andre, høre på musikk eller aktivt tenke på noe annet. Kun to oppgir at de har snakket med psykolog. Tehani (16) beskriver hvordan det kan hjelpe å snakke med andre enslige mindreårige som har liknende bakgrunn som henne selv:

Også når jeg snakker med venner og sånt, det er ikke bare meg som har opplevd sånne ting. Så noen ganger føler jeg meg ganske sterk da, når jeg ser noen andre som

har akkurat som min situasjon på en måte. (...) Ja, men da føler jeg meg at ja, sånn trygg på en måte, at det ikke bare er meg som har det problemet på en måte.

3.1.4 Mistillit til andre

De fleste jentene formidler en mistillit, både til andre mennesker generelt og spesielt til voksne. Det er vanskelig å vite hvem de kan stole på og hva de kan si. Noen sier at de ikke kan stole på noen, av og til med unntak av et søsken. Fatima (13) forteller om hvordan lillebroren, som ikke bor med henne, sier til de voksne at han har det bra, men forteller henne at det ikke stemmer:

Selv om han smiler alltid til dem, så det betyr det ikke at han har det bra. Dere må sjekke hans inni hjertet. (...) For eksempel hvis du spør han "hvordan går det", så han sier "det går kjempebra". Men jeg vet jeg kjenner han veldig. For han sier til de voksne "jeg har det bra", så han kommer til å ringe meg "jeg har det ikke bra her, jeg vil flytte sammen med deg". Han sier sånt hele tiden.

Noen forteller at det er blitt vanskeligere å stole på voksne etter spesifikke hendelser der de har følt seg lurt. Dette gjelder blant annet søstrene som ble tvunget til prostitusjon i Norge. De gir begge råd til andre enslige mindreårige om å ikke stole hundre prosent på noen. De fleste jentene forteller at de heller ikke stoler på de voksne som jobber med dem der de bor. Noen sier at de ikke kan fortelle dem hvordan de faktisk har det, og at de derfor later som om alt er bra. Et eksempel er Fatima (13). Hun sier hun har det bra, men utdyper videre:

Ja, men ikke helt bra, men jeg sier bra, det går bra. For å bare smile til de som jobber her.

Sanobar (17) føler også at hun ikke kan si i fra til de voksne når det er noe som plager henne:

Jeg tenker at hvis vi sier ifra så føler de seg kanskje dårlige, eller føles ikke så bra, og da er det bedre å ikke si noe. At vi bare ser uten å si et ord.

3.2 Viktigheten av nære relasjoner

Uansett hvor du er du kan ikke bytte familien. Familien er det viktigste i livet.
(Amina, 15)

Betydningen av nære relasjoner er kanskje et av de viktigste og mest gjennomgående temaene i denne analysen. Det er noe alle jentene er opptatt av og det nevnes på tvers av arenaer (familie, venner, voksne som jobber med dem i Norge) og gjennom hele deres livshistorie (fortiden i hjemlandet, flukten, nåtiden i Norge og fremtiden).

Et tydelig eksempel på dette er Fatima (13). Hun bodde med to brødre og sin mor i hjemlandet. Moren var den viktigste personen i livet hennes. Hun hadde også et godt forhold til brødrene, og til naboer og venner. Fatima flyktet med begge brødrene og beskriver at det vanskeligste med flukten var å reise fra moren. Flukten var tøff for henne og brødrene hennes, og hun prøvde å passe godt på dem underveis. I dag har Fatima flere venner i Norge, men få norske. Hun bor sammen med sin eldre bror og synes det er svært vanskelig at hun ikke får bo med lillebroren. Hun forteller at hun lovte moren å aldri reise fra ham og synes det er vanskelig at hun ikke får hjelp til å holde løftet sitt i Norge. Hun savner også moren veldig. De har ikke kontakt, men hun håper på at hun en gang kan få snakke med henne igjen.

Det er tre typer nære relasjoner jentene er spesielt opptatt av. Dette er relasjoner til familie, venner og voksne i Norge. Jentene forteller også om en mangel på nære relasjoner.

3.2.1 Relasjoner til familie

Familie er sentralt for alle jentene. Dette er tydelig av sitatet fra Amina over. Når de snakker om fortiden i hjemlandet er familieforhold svært gjennomgående. Alle savner familie som ble igjen og bekymrer seg for hvordan de har det. Bare noen har i dag kontakt med dem. Ellone (15) var svært ung da hun ble skilt fra begge foreldrene og beskriver hvor vanskelig hun synes det er i dag når andre snakker om sine familier:

Jeg har ikke bodd med foreldrene som jeg skulle ønske skulle ha, bo i lag med. Så noen ganger når vi er på skolen, hvis de snakker om dere foreldre, sånn mamma og pappa. Jeg har ikke noe å si.

Noen synes det er vanskelig å være glade i Norge når de vet at familien sliter i hjemlandet. Et eksempel er Amina (15). Hun har lyst til å sende penger hjem til familien, men får ikke lov:

Og jeg vet ikke vitsen, fordi familien min trenger den pengene. Ellers må dem få de pengene fordi de er familien min, de kan ikke kvitte den. Og jeg kan ikke leve lykkelig hvis dem ikke lever det.

Noen er opptatt av at familie må holde sammen og synes det er vanskelig at de ikke lenger bor sammen. Dette gjelder særlig jenter som har søsken i Norge som de ikke får bo med. Fatima (13) får ikke bo med sin lillebror. Hun skulle ønske hun og begge brødrene kunne bo sammen i en norsk fosterfamilie, som man ser i sitatet under:

Bo sammen med min lillebror. (...) Ja, det hadde vært veldig fint. Og ikke sånn.. Se her på bolig er sånn bofellesskap, ikke sant. Også det er sånn alltid kommer nye voksne og hilser hele tiden, hele tiden, hele tiden. Også er det veldig dårlig sånn. Men hvis jeg og min lillebror, og min storebror bodde sammen, så får vi en norsk familie som kan passe på oss. Eller hva som helst. Vi vil bare ha en som passer på oss. Det hadde vært veldig fint.

Søsken er generelt noe de fleste jentene snakker mye om. Noen savner søsken som ble igjen i hjemlandet. Noen fikk spesielt ansvar for å passe på mindre søsken under flukten og i Norge og føler ikke at de har klart å leve opp til disse forventningene. Noen forteller at søsken er de eneste de kan stole på og gir søsken æren for at de klarer seg i dag. På spørsmål om hvordan det har vært å ha vært sammen med søsteren i denne prosessen svarer Sanobar (17) dette:

Hun er en veldig god støtte. (...) Vi pratet mye sammen, vi pratet mye med hverandre. Til og med i dag snakker vi veldig mye. Vi får alt ut.

3.2.2 Relasjoner til venner

En annen viktig relasjon er venner. De fleste forteller om venner i hjemlandet. Dette var gjerne barn som bodde i samme område eller familiemedlemmer som de følte seg ekstra knyttet til. De fleste forteller at det de savner mest fra hjemlandet i tillegg til familie er venner. De fleste forteller også om venner i Norge. Dette er ofte andre flyktninger og enslige mindreårige de bor sammen med. Noen forteller at de kan være en støtte for hverandre fordi de har vært gjennom mye av det samme og forstår hverandre bedre, som var tydelig i det tidligere eksempelet fra Tehani (16). Noen forteller om vennskap til nordmenn, for eksempel andre ungdommer de går på skole med. Noen jenter forteller at det er vanskelig å få lokale venner. Dette tenker de blant annet er knyttet til språkforskjeller og at de har lite med hverandre å gjøre. Zoraya (13) er en som beskriver at hun har fått mange venner etter hun flyttet fra omsorgssenteret og til bofellesskapet. Hun anser dette som en viktig grunn til at det går bedre med henne nå:

Sånn ikke sant, når jeg flyttet rett fra (omsorgssenteret) og hit, så begynte jeg på skolen. Eller noen dager etter da. Og så fikk jeg ganske mange venner på den skolen jeg går på. De på skolen her er litt snillere enn det jeg hadde på (liten by i nærheten av omsorgssenteret), eller (omsorgssenteret). (...) De var ganske snille, men jeg synes her er mye snillere. Sånn at jeg fikk mange venner her, og sånt.

3.2.3 Relasjoner til voksne i Norge

En siste nær relasjon ungdommene er opptatt av er voksne som jobber med enslige mindreårige i Norge. Dette er for eksempel ansatte som jobber på bofellesskapene der mange av ungdommene er bosatt eller ansatte som jobber på omsorgssentrene der ungdommene først bodde ved ankomst til Norge. Noen jenter forteller om voksne som er varme og åpne og som bryr seg om dem og hvordan de har det. De fleste jentene forteller om opplevelser med voksne som har vært distanserte og vanskelige å forholde seg til, som har ulike regler for ulike barn og som snakker om dem fremfor med dem. Dette har for eksempel Aria (16) opplevd:

Jeg er litt usikker på om alle de som jobber her liker oss. Også fordi vi ikke kan stole på dem hundre prosent. (...) Når vi gjør noe, ikke at vi gjøre noe men, så sier de ikke i fra til oss, da begynner bare å snakke mellom dem.

Jentene blir bedt om å gi råd til voksne som jobber med enslige mindreårige. De fleste ønsker seg voksne som er snille, som snakker med dem og viser dem tillit. De vil ha voksne som viser kjærlighet og behandler dem som sine egne barn, ikke bare som om de er på jobb. Utdrag fra to av jentene illustrerer dette:

De voksne må bare late som om de er foreldrene til barna. Det er noen som viser akkurat som.. Viser at de ikke. Altså de jobber for dem, bare for at de må jobbe og få lønnen sin. Men de gjøre ikke sånn sin egen, altså den jobben som de egentlig trenger å gjøre. (Hiba, 19)

Ja, når de er med oss, de må snakke som en venn. Også snakke som en mor og far, hvordan de kunne tatt barn. De må tenke selv at vi er deres barn, ikke sant. De må ikke tenke bare de jobber, bare for penger de kan gjøre sånt. (Zenaib, 17)

3.2.4 Mangel på nære relasjoner

Noen jenter snakker også om mangelen på nære relasjoner. De har få venner og lite eller ingen familie i Norge. De stoler ikke fullstendig på noen og har ingen å snu seg til når noe er vanskelig. De er, som nevnt tidligere, ensomme og føler seg alene. Amina (15) er et eksempel på en som føler hun ikke har noen nære relasjoner i hverdagen. Utdraget under er hennes svar på om hun har venner der hun bor eller på skolen:

Nei. Venner, hvordan venner? Jeg har ingen venner som jeg kan stole på.

3.3 Ønsket om å hjelpe andre

Jeg håper at fremtiden min skal bli bra, at jeg skal jobbe og tjene penger og hjelpe andre som trenger hjelp. (Hiba, 19)

De fleste jentene er lite opptatt av hvordan de kan hjelpe seg selv og hva som er best for dem selv og svært opptatt av hvordan de kan hjelpe andre. Dette kommer både frem i historiene fra hjemlandet, der alle for eksempel har bidratt mye i familien, og under flukten, der noen for eksempel har passet på søsken, men også her i Norge og særlig med tanke på fremtiden. Det er synlig over flere arenaer, både når det gjelder familie og venner, men også knyttet til samfunnet mer generelt. De ønsker å kunne gi tilbake på ulike måter.

Flere av jentene presiserer at de vil hjelpe andre barn som har det vondt. Hiba (19) er et eksempel på dette. Hun er veldig opptatt av å hjelpe andre og tar opp dette flere ganger. Hun sier at fordi andre hjalp henne når hun var liten vil hun gjengjelde tjenesten ved å hjelpe videre dersom hun får muligheten. Hun tenker at folk fortsatt vil ha det vanskelig i hennes fremtid og at hun da kan hjelpe de som trenger det. Hun snakker lite om hva hun kan gjøre i fremtiden for å hjelpe seg selv. Hun er også opptatt av at enslige mindreårige må hjelpe hverandre. På spørsmål om hvilke råd hun har til andre som kommer alene til Norge svarer hun at de må prøve å være sterke og ha det bra, sånn at de kan hjelpe andre.

Det er to måter jentene snakker om hvordan de kan hjelpe andre. Den ene er gjennom valg av utdanning og yrke. Den andre er ved å gi råd og støtte til andre som har opplevd det samme som dem selv.

3.3.1 Hjelp gjennom utdanning og yrke

De fleste jentene vurderer skolegang og valg av yrke som en måte å kunne hjelpe andre. De ser på skolegang som katalysator for en bedre fremtid. For noen er utdanning en av årsakene til at de flyktet til Norge. Noen jenter tenker det er viktig at de kan tjene mye penger for å kunne bidra økonomisk. Noen vil gi penger til hjemlandet eller til fattige barn. Kun en jente nevner spesifikt at hun vil gi penger til familien. Fatima (13) er et eksempel på en som vil gi penger til fattige barn, for eksempel i hjemlandet hennes:

Og hvis jeg har masse penger, og hvis jeg jobber, så jeg skal sende til de som er fattige. Som i (navn på hjemland). Så skal jeg sende til dem.

Noen vil bli typiske ”hjelpesyrker”. En sier hun vil bli advokat for å kunne hjelpe andre. Andre vil bli lege eller sykepleier. Flere av disse uttaler direkte at de ønsker dette fordi de vil kunne hjelpe andre og forhindre at andre barn opplever det samme som dem. Et eksempel er Amina (15), som selv har vært mye syk og vil bli lege:

Alle de barna som var i sykehuset (...) så var det en som har tuberkulose og en som var forkjølet og en som har malaria, og jeg satt sammen med i et rom. Så de kan bli smittsom da. (...) Så jeg tenkte på hvordan man kan redde landet mitt som å få bedre utdanning i Norge.

3.3.2 Hjelp andre enslige mindreårige

Noen jenter, som Hiba, vil hjelpe andre her og nå ved å være en god støtte for andre enslige mindreårige. De kan gi dem råd om livet i Norge og hva som vil være viktig fremover. De kan være en nær relasjon for en annen som kanskje også har fått i livet sitt og være en som lettere kan forstå. Dette ser man for eksempel i sitatet fra Tehani (16) under delen om mestring. De som har søsken som er i Norge er alle opptatt av å hjelpe og støtte hverandre og være der for sine søsken, særlig dersom de er yngre enn dem. Hibas (19) råd til andre enslige mindreårige som kommer til Norge er som følger:

Det er bare at de må jo prøve å være sterke, og prøve å ha det bra slik at etter hvert så kan de liksom hjelpe andre også.

3.4 Manglende mulighet for selvagens

Jeg visste ikke at vi skulle til Norge. Jeg visste ikke hvor vi skulle dra. (Goma, 14)

Alle jentene forteller om situasjoner der de opplever lite selvagens. Dette er både knyttet til flukten og til hverdagen i Norge. De opplever å bli betraktet som objekter som noen skal frakte eller styre over og passe på, fremfor mennesker med bestemmelsesrett over seg selv.

Et eksempel på dette er historien til Zoraya (13). Hun visste ikke på forhånd at hun skulle flykte og vet fortsatt ikke hvem som tok avgjørelsen. Kun venner av foreldrene og broren var tilstede da en fremmed mann hentet henne og sa hun måtte dra. Han sa han skulle følge henne til moren, men tok henne i stedet med på fly til Norge. De snakket ikke samme språk og hun var kvalm og redd. På Gardermoen etterlot den fremmede mannen henne et sted der han sa hun ville finne moren sin, som viste seg å være politiet. Zoraya fikk aldri sagt farvel til foreldrene og lillebroren. Hun har i dag ingen informasjon om dem og har ikke kontakt. I Norge ble hun først plassert på et omsorgssenter. Hun beskriver de ansatte som snille, men veldig strenge. Hennes råd til voksne som jobber med enslige mindreårige asylsøkere er at de ikke skal være så slemme og strenge i starten. Zoraya er i dag plassert i fosterhjem.

Jentene snakker spesielt om manglende mulighet for selvagens i to tidsperioder. Disse er like før og under flukten, og etter ankomst til Norge.

3.4.1 Feil eller lite informasjon før og under flukten

Alle jentene opplever å ha fått lite eller feil informasjon før og under flukten. Generelt virker det som om jentene er blitt behandlet som objekter som skal fraktes til Norge uten egne mål og selvstyring. Kun to bestemte selv at de skulle reise. De andre var ikke med på avgjørelsen. De fikk kort varsel før flukten og visste ikke hvor de skulle eller hvor resten av familien var, slik som Goma (15) i sitatet over. De fleste ble fulgt av en fremmed mann eller en fjern slektning. Dette kalles gjerne en agent, jamfør innledning. Denne personen snakket ofte ikke samme språk som jentene og noen opplevde ham som slem underveis. Ellone (15) beskriver at agenten ikke ga henne mat og nektet henne å snakke:

Det var sånn jeg var redd, fordi sånne.. Jeg sånn reiste med noen jeg ikke kjente veldig godt. (...) Så var det sånn han var litt sånn slem person. (...) For eksempel hvis

vi snakket i bilen, sier vi ikke må snakke. Og vi fikk ikke mat. (...) Så han sa ingenting til oss. Hvor vi skal når vi spurte han spørsmål. Han sier stygge sårne ting til oss.

Noen har blitt forlatt av agenten ved ankomst til Norge med falske løfter om at moren deres er i Norge eller at han bare skal i butikken før han kommer tilbake. De har deretter selv funnet veien til politiet. Dette gjelder for eksempel Goma (14), som trodde hun ble sendt til moren:

Ja, så kom vi til Norge for å leter etter henne. Eller noen sa til oss at hun, eller noen som skulle sende oss til henne da. Men så da han hentet oss hit til Norge, og han bare gikk fra oss. Vi kjenner ingen her i Norge, sånn først når vi kom hit da.

Som beskrevet tidligere ble to jenter tvunget til prostitusjon av sin agent ved ankomst til Norge. De var på forhånd blitt lovet en lysere fremtid og utdannelse. For noen er det vanskelig å gjenfortelle flukthistorien sin helt sammenhengende. De sier at de vet lite eller husker lite. Tehani (16) er et eksempel på en som synes det er vanskelig å huske mye fra flukten og som selv bestemte lite underveis. Hun ble sendt til Norge av en tante. Under følger et utdrag der hun svarer på om hun visste at hun skulle flykte:

Det visste jeg ikke. Eller jeg visste ikke hvor Norge ligger og, rett og slett jeg visste ikke hvor Norge er på en måte. (...) Det visste jeg ikke rett og slett. Men sa at hun skulle sende meg på en sånn et bra sted på en måte. Eller bra land.

3.4.2 Lite selvagens i Norge

Også etter ankomst til Norge opplever de fleste jentene en manglende mulighet for selvagens. Omsorgsentrene og bofellesskapene har regler de må forholde seg til som de ikke alltid forstår eller enige i. Andre bestemmer over dem og de synes ikke selv de blir hørt. Fatima (13) forteller at hun ikke får bestemme noe selv:

Men vi er alt for barn, så vi bestemmer ingenting, vet du. (...) Vi kan ikke bestemme hva vi vil ha til middag her.

De fleste jentene har opplevd voksne som jobber med dem i Norge som ikke behandler dem som om de er mennesker de kjenner og er glad i, men mer som noe de er betalt for å passe på. En jente beskriver at noen av de ansatte nesten ikke sier et ord til henne. Det gjør at hun lurar på om de ikke liker henne. En annen beskriver at når de gjør noe galt snakker de ansatte

mellom seg i stedet for å snakke til henne og at det er vanskelig for henne å skjønne hva de sier. To jenter forteller at de sa nei til å snakke med psykolog, men at de ansatte satte opp en time likevel. Sanobar (17) sier hun følte seg presset til å gå på timen:

Når vi kom til politiet spurte de om vi var interessert i å snakke med en psykolog og det sa vi nei til – jeg og min søster. Men de tok kontakt med en psykolog uten å ... på en måte å tenke på hva vi ønsket, så hun kom hit og vi følte at da var det litt dårlig å sende henne tilbake uten å snakke med henne siden hun hadde kommet hit. Men vi sa jo fra om at vi ikke ønsket å snakke med henne akkurat da, og at da vi hadde tenkt til å gjøre det så skulle vi da si i fra og ta kontakt med henne, og at det var personalet her som innkalte henne uten å tenke på hva vi ønsket.

3.5 Fra mye til lite ansvar

Det er sånn på en måte vi er sånn voksen, sånn voksen, barn-voksen. Som måtte lage mat, og vaske huset og sånn og vaske klær. Og gå og hente vann. Sånn.. Å gjøre alt. (...) Det var livet mitt å jobbe. (Ellone, 15)

Et slående tema i alle intervjuene er hvordan jentene går fra å ha mye ansvar i hjemlandet til å ha lite ansvar i Norge. Dette gjelder alle jentene.

Ellone (15) er en som hadde mye ansvar som liten. Moren var død og hun hadde ikke kontakt med faren. Hun og lillebroren bodde med deres bestemor. Bestemoren var syk. Ellone måtte derfor passe på seg selv og hadde svært mye ansvar. Hun fungerte som mor for broren. Hun hadde ansvar for matlaging, husvask, klesvask og vannhenting. Hun foret og melket kuene, plukket frukt og grønnsaker og solgte ting på gata for å få penger. Som man ser i sitatet over beskriver hun seg selv som en ”barne-voksen”. Overgangen til Norge ble stor. Ellone forteller at det føltes som et nytt liv. Endelig kunne hun få slappe av og gå på skole. Hun liker at Norge har regler som sørger for at alle barn har rett til skolegang og fritid.

3.5.1 Mye ansvar i hjemlandet

Alle jentene hadde mye ansvar i hjemlandet, både i og utenfor huset. Alle jentene hadde oppgaver i hjemmet, som for eksempel å vaske eller lage mat. Fatima (13) sier hun hadde mye ansvar hjemme og beskriver en typisk dag i sitatet under:

Før vi begynner klokka halv åtte, også slutter klokka tolv, eller halv tolv, eller halv ett. Også etter skolen.. Kanskje vi lager mat. Siden min mor er på jobb, så må jeg lage mat sånn hjemme. Og jeg rydder og sånt. Også ja, kanskje jeg leker med venner og sånt.

Noen jenter passet på søsken. Noen jobbet, for eksempel med å flette hår, bære vann eller selge ting på gaten. Noen har hatt ansvar for dyr eller åkre og grønnsaker. Noen jenter opplever at de har passet på seg selv og beskriver seg selv som små voksne, som for eksempel Ellone (15).

3.5.2 Lite ansvar i Norge

Den høye graden av ansvar i hjemlandet står i sterk kontrast til opplevelsen de har i Norge. Her forventes det at de er barn. Andre bestemmer over dem og de får plutselig ulike regler de skal forholde seg til. Noen, som Ellone, opplever det som fint at noen voksne tar ansvar og at de selv får mer fritid og muligheten til å fokusere på skole. Til motsetning synes de fleste jentene at det er vanskelig å gå fra å ha mye ansvar til å plutselig ha lite ansvar og kontroll over eget liv og hverdag. Noen føler som sagt at de ikke blir hørt i avgjørelser vedrørende dem selv. Noen opplever at reglene de må forholde seg til varierer mellom forskjellige steder de bor og mellom de forskjellige voksne som jobber på et sted. Det gjør det vanskelig å vite hva de har lov til og hvordan de skal oppføre seg. Noen får begrensninger på hvor mye de får jobbe eller hva de får bruke penger på som de selv ikke er enige. Noen mener de voksne i Norge burde stole mer på dem nettopp fordi de ikke er som norske tenåringer, som vi ser i utdraget fra Amina (15):

Voksne skal ikke tenke på at vi er sånn som barna til dem. Som at det har sånn at de trenger bare en god ting, og spise god mat og klippe seg, pynte. Fordi vi er fra annen verdensland, dere er norske, dere har ikke opplevd det som vi gjør. Er det tenåringer som jobber der vi kommer fra. (...) Og norske tenåringer bare de tenker Barbie og dukker og Disney-channel. Og derfor de voksne dem skal ikke tenke på at vi er sånn som deres barn, fordi vi er annerledes. Og de burde stole på oss.

4 Diskusjon

4.1 Psykisk helse, hverdagsstress, mistillit og håp

Analysene viser at jentene har opplevd mange traumatiske hendelser og lever i dag med flere hverdagslige stressorer. De viser flere symptomer på psykiske vansker og har vanskelig for å stole på andre, men forteller også om håp for fremtiden. Dette samsvarer godt med annen forskning på enslige mindreårige (Dittmann & Jensen, 2010; Huemer et al., 2009).

4.1.1 Traumatiske hendelser

Alle jentene har opplevd flere traumatiske livshendelser. De har blant annet opplevd krig og konflikt, vold i hjemmet og på skolen, tap av nære familiemedlemmer, skremmende opplevelser under flukt og seksuelle overgrep. Å være utsatt for slike traumer kan føre til symptomer på post-traumatisk stress (Trickey et al., 2012). Eksempler på slike symptomer kan være påtrengende tanker og drømmer om traumet, fysiske eller psykologiske stressreaksjoner ved møte med trigger som minner om traumet, unngåelse, økt årvåkenhet og irritabilitet. Andre symptomer kan være søvnvansker, sinneutbrudd, affektive symptomer som angst, depresjon og affektiv dysregulering, skyldfølelse og vanskeligheter med å stole på andre mennesker (Cohen et al., 2006). Jentene snakker om flere av disse symptomene. De forteller blant annet om mareritt, fysiske (for eksempel kvalme) og psykologiske (for eksempel redsel) stressreaksjoner når de tenker på det de har opplevd, unngåelse, søvnvansker og mistillit til andre mennesker. Intervjuene er ikke utformet for å ende i en diagnose, men det er mulig at noen av jentene oppfyller kriteriene til PTSD eller generelt lever med symptomer på post-traumatisk stress.

Alle jentene har opplevd tap av nære familiemedlemmer. Flere har mistet foreldre. En litteraturstudie ved Dowdney (2000) viser at barn som har mistet en forelder opplever ulike symptomer, som for eksempel angst, tristhet, sinneutbrudd og regresjon til tidligere utviklingsstadier. Mild depresjon er vanlig, men de fleste utvikler ikke psykiatiske lidelser. Tap av forelder kan også påvirke barnets prestasjoner på skolen, fremtidige utdanningsplaner og forhold til jevnaldrende (Brent, Melhem, Masten, Porta, & Payne, 2012). Når tap av en nær relasjon skjer under traumatiske omstendigheter kan dette komplisere sorgprosessen og

føre til økt risiko for utvikling av psykopatologi (Brown et al., 2008). Dette har konsekvenser for en eventuell behandling av barnet (Cohen et al., 2006). Jentene forteller om flere symptomer knyttet til tap av familiemedlemmer, som for eksempel tristhet og savn. Jentene har ofte mistet nære personer på traumatiske måter, som for eksempel mord, og forteller generelt om mange symptomer på post-traumatisk sorg. Kanskje blir det derfor viktig å ta hensyn til både traumet og sorgen når man skal hjelpe og forstå disse jentene.

Tidligere forskning viser at mange enslige mindreårige er utsatt for seksuelle overgrep. Dette er særlig prevalent blant jenter (Bean et al., 2007; Lay & Papadopoulos, 2009; Thomas et al., 2004; Wiese & Burhorst, 2007). I intervjuene jeg har analysert forteller to av 12 jenter om seksuelle overgrep. En jente ble forsøkt truet til prostitusjon av et familiemedlem, men klarte å lure seg unna. En annen forteller at hun ble tvunget til prostitusjon etter ankomst til Norge. Hun forteller at dette også gjelder søsteren, mens søsteren selv snakker ikke om det i sitt intervju. Til sammenlikning fant Wiese og Burhorst (2007) at 67 prosent av jentene hadde opplevd seksuelle overgrep, mens tilsvarende tall ved Bean et al. (2007) var 39 prosent.

En årsak til at få forteller om seksuelle overgrep i disse intervjuene kan være at det faktisk stemmer at det kun er tre jenter som har opplevd seksuelle overgrep eller en trussel om det. Tre av 12 er fortsatt mange. Likevel kan det tenkes at flere av jentene har opplevd seksuelle overgrep som de ikke forteller om. Dette støttes av at vi har fått vite gjennom en søsters intervju at en jente har vært truet til å prostituere seg uten at hun selv nevner det i sitt intervju. Mange av jentene forteller også at det er temaer de ikke ønsker å snakke om, og det er mulig at seksuelle overgrep er en av disse. Forskning viser at barn som er utsatt for seksuelle overgrep ofte venter flere år før de forteller noen om det og at det er vanskelig for barnet å initiere en slik samtale (Pipe, Lamb, Orbach, & Cederborg, 2007). Når de åpner opp er det gjerne til en de stoler på, og som gir dem muligheten til å snakke i private, trygge omgivelser. De må også oppleve at det er en god grunn til å fortelle. Barnet ser for seg positive konsekvenser som ikke skader noen. Det er også mer sannsynlig at barnet forteller om det er etablert en felles oppmerksomhet mot seksuelle overgrep, for eksempel om de ser på et tv-program om temaet sammen med den de åpner opp for eller at en voksen tematiserer det (Jensen, Gulbrandsen, Mossige, Reichelt, & Tjersland, 2005). Under intervjuene blir ingen av jentene spurt direkte om seksuelle overgrep. For å fortelle om slike hendelser må de eventuelt selv velge å ta opp temaet. Intervjueren er en person de ikke kjenner og til tross for at intervjuene foregår der jentene bor kan situasjonen oppleves som for utrygg til å åpne opp om seksuelle overgrep. Det er også vanskelig for dem å vite hvilke konsekvenser å fortelle vil

kunne føre til. Det kan derfor ikke utelukkes at flere av jentene har vært utsatt for seksuelle overgrep enn det som fremkommer i dette materialet.

De fleste jentene i intervjuene viser tegn på unngåelse. Både Völkl-Kernstock et al. (2014) og Jensen et al. (2015) fant at enslige mindreårige som er jenter skårer høyere på unngåelse enn gutter. Det kan være flere grunner til at jentene er unngående. Unngåelse er et symptom på post-traumatisk stress. Man ønsker å unngå triggere som minner om traumet (WHO, 1993). Unngåelse kan også ses på som en mestringsstrategi. Man fornekte, minimaliserer og generelt unngår det som er vanskelig for å klare seg gjennom hverdagen. Dette kan virke som en effektiv strategi på kort sikt, men er i lengden knyttet til økte symptomer på depresjon og stress (Holahan, Moos, Holahan, Brennan, & Schutte, 2005). Det kan også være at jentene viser unngåelse i intervjuene fordi de er redde for å fortelle hva de har opplevd. De forteller om en generell mistillit til voksne, som antagelig også vil gjelde intervjueren. Forskning viser at enslige mindreårige asylsøkere gjerne har en tynnere versjon av sannheten som de forteller først. Det vil ikke si at de lyver, men at de holder tilbake og ikke forteller hele sin historie. Det kan for eksempel skyldes en mistillit til systemet og de voksne, eller en redsel for fremtiden som overskygger fortiden. Noen har fått beskjed om å ikke si noe av de som har sendt dem. Noen har vanskelig for å huske alt de har opplevd og har derfor problemer med å fortelle en sammenhengende, detaljert historie om sitt liv (Kohli, 2006). Til tross for at jentene viser tegn på unngåelse og har temaer de ikke vil snakke om er de også åpne og deler viktig og sensitiv informasjon om sine opplevelser og synspunkt.

4.1.2 Hverdagsstress

Jentene forteller ikke bare om traumatiske opplevelser, men også om hverdagslige stressorer de opplever i Norge i dag. Dette er blant annet knyttet til økonomi, språk, kultur og mobbing. Tidligere forskning viser at enslige mindreårige gjerne sliter med en stressende hverdag på grunn av faktorer som for eksempel nettopp økonomiske problemer og problemer med å tilpasse seg norsk kultur og hverdag. Andre stressorer kan være bekymring for venner, bekymring for slektninger i hjemlandet og bekymring for fremtiden (Oppedal et al., 2009). Dette er problemer som også jentene i denne oppgaven forteller om.

Ved forskning på flyktninger og mental helse er fokus ofte på effekten av traumeeksponering. Forskning viser derimot at både traumer, daglig stress som følge av krig eller andre

traumatiske hendelser og daglig stress uavhengig av slike opplevelser påvirker mental helse hos flyktninger (Miller & Rasmussen, 2010). Stressende belastninger i hverdagen øker over tid og kan ha stor påvirkning på enslige mindreåriges mentale helse på lang sikt (Vervliet et al., 2014). Det er derfor viktig å ikke glemme hverdagslige stressorer som en faktor i arbeidet med enslige mindreårige.

4.1.3 Mistillit

De fleste jentene forteller om en generell mistillit til andre mennesker og spesielt til voksne. De forteller at de ikke stoler på de voksne som jobber med dem og at de ikke er åpne om hvordan de har det i hverdagen. Bean et al. (2006) fant at mange enslige mindreårige strevde med psykiske vansker uten at deres omsorgsgivere visste om det. Dette kan også være tilfelle med jentene i denne oppgaven, ettersom de oppgir å ikke fortelle om sine vansker til sine omsorgsgivere og sier at de ofte ikke føler seg hørt når de prøver å snakke med dem.

Til tross for at jentene har flere symptomer på psykiske vansker og traumatiske hendelser bak seg forteller kun to av jentene om samtaler med psykolog. Det er mulig at flere har hatt kontakt med psykisk helsevesen uten at de forteller om det, men det virker ikke som om det er et høyt forbruk av helsetjenester i gruppen. Jentene som forteller om samtaler med psykolog synes begge at dette har vært vanskelig. De har ikke selv ønsket samtaler på daværende tidspunkt og forklarer at de følte seg presset til å gjennomføre samtalene. Tidligere forskning har vist et underforbruk av psykiske helsetjenester hos enslige mindreårige (Bean et al., 2006; Michelson & Sclare, 2009; Oppedal et al., 2009). Kanskje er det et slikt underforbruk også blant disse jentene, til tross for at de forteller om symptomer på psykiske vansker.

4.1.4 Håp og resiliens

Selv med svært vanskelige historier å leve med formidler noen av jentene også et håp for fremtiden. De har drømmer og planer. Selv om de fleste opplever det som vanskelig å se for seg hvordan livet blir fremover forteller noen om et håp om at det blir bra over tid. Dette stemmer med tidligere forskning som viser at til tross for alt de har opplevd klarer mange enslige mindreårige seg bra og utvikler ikke langvarige psykiske plager (Eide & Hjern, 2013; Jensen et al., 2015; Jensen et al., 2014; Vervliet et al., 2014). Voksne som jobber med enslige

mindreårige må gjøre seg kjent med faktorer som fremmer resiliens og håp hos barna. Slike faktorer kan være effektive mestringsstrategier, psykososial støtte og utdanning (Eide & Hjern, 2013). Det er viktig å huske at jentene ikke bare har det vanskelig og trenger hjelp til å bearbeide det som er og har vært tøft, men at de også har tanker, minner, øyeblikk og deler av livet som er positive og gir dem håp og glede. Det er viktig med et ressursfokus der også denne siden får plass.

4.2 Nære relasjoner

Resultatene viser at alle jentene er opptatt av nære relasjoner. Et spørsmål er om jenter generelt er mer opptatt av nære relasjoner og sosial kontekst sammenliknet med gutter. Allerede i barnehagealder ser man kjønnsforskjeller i barns språk i sosiale situasjoner. Gutter bruker språket til å styre og konkurrere med jevnaldrende, mens jenter bruker språk for å etablere og opprettholde relasjoner (Leman, Ahmed, & Ozarow, 2005; Sheldon, 1990). Dette mønsteret vises også blant voksne (Leaper & Ayres, 2007). Både jenter og gutter leker sosiale rollespill, men der innholdet i guttenes lek gjerne er mannlige superhelter eller mer stereotypiske mannlige yrker som for eksempel soldater, er jenter opptatt av roller knyttet til familie, for eksempel rollespill om mor og barn. Det stereotypiske synet på kvinnen som myk, omsorgsfull og varm mener noen forskere starter allerede her (Rudman & Glick, 2008). Forskning på autobiografisk hukommelse og narrativer viser at jenter snakker om seg selv, andre mennesker og sosiale relasjoner oftere enn gutter (Buckner & Fivush, 2000). En litteraturgjennomgang ved Grysman og Hudson (2013) om kjønnsforskjeller i autobiografisk minne fant flere studier som viser at kvinner legger mer vekt på emosjoner og sosiale relasjoner i sine minner enn menn. Andre studier viste ikke samme kjønnsforskjell. Kanskje kan en del av årsaken til at jentene i denne oppgaven er opptatt av nære relasjoner være at dette er vanlig innhold i kvinners narrativer.

Det kan også være at enslige mindreårige er ekstra opptatt av nære relasjoner fordi de har blitt frarøvet så mange av dem. Alle jentene har opplevd tap av nære familiemedlemmer. De har plutselig måttet reise fra familie, naboer og venner og mistet kontakt med mange personer som har vært viktige for dem. Sosiale relasjoner og menneskelig nærkontakt er grunnleggende for alle mennesker. Dette gjelder kanskje særlig når vi er barn og så avhengige av de rundt oss. Foreldre, søsken og venner spiller en viktig rolle for vår utvikling (Siegler, DeLoache, Eisenberg, & Saffran, 2014). Mennesket har et fundamentalt behov for å

høre til og søker å etablere og opprettholde stabile sosiale relasjoner. Mangel på stabile relasjoner og sosial støtte er linket til en rekke negative effekter på helse og velvære (Baumeister & Leary, 1995). Kvantitet og kvalitet av sosiale relasjoner er ikke bare knyttet til mental helse, men påvirker også risiko for å dø på linje med andre etablerte risikofaktorer som røyking og inaktivitet (Holt-Lunstad, Smith, & Layton, 2010). Enslige mindreårige har mistet mange av disse sosiale båndene som vi alle er så avhengige av. Kanskje blir derfor de relasjonene de har og har hatt ekstra viktige for dem.

I analysene kom det også frem at alle jentene som har søsken er spesielt opptatt av denne relasjonen. Noen anser søsken for å være de eneste de kan stole på og en viktig gjensidig støtte når noe er vanskelig. Andre synes det er vanskelig å ikke få bo med søsken som også er i Norge. Noen savner søsken som ble igjen i hjemlandet. Forskning viser at positive relasjoner til søsken kan moderere sammenhengen mellom stressende livshendelser og internaliserende symptomatologi. Denne effekten er uavhengig av kvaliteten på barnets forhold til mor. Kanskje virker søsken både som en støtte og trygghet for hverandre og som en distraksjon fra det som er tøft (Gass, Jenkins, & Dunn, 2007).

4.3 Prososial atferd

Prososial atferd er atferd som anses som gunstig for andre. Det kan for eksempel være å hjelpe, dele, trøste, støtte, redde eller beskytte andre (Eagly, 2009). De fleste jentene i denne oppgaven er opptatt av å hjelpe andre. De vil for eksempel få en god utdanning slik at de kan hjelpe økonomisk eller gjennom sitt yrke. De vil også være en støtte for andre mindreårige som kommer til Norge alene. Hvorfor har jentene dette uttalte behovet for å hjelpe andre?

4.3.1 Kjønn og prososial atferd

Det kan være at jentene lever opp til en stereotypi om at de som kvinner skal være mer hjelpsomme. Forskning på kjønnsroller deler prososial atferd hos kvinner og menn langs to dimensjoner. Kvinner er opptatt av fellesskapet og regnes for å være vennlige, uselviske, opptatt av andre og gode til å uttrykke seg emosjonelt. Menn er mer opptatt av egen agens og regnes for å være mestrende, påståelige, dominante og opptatt av konkurranse. Dette er kjønnsstereotyper som ser ut til å være stabile på tvers av kulturer. Ved å tilegne kvinner

egenskaper som varme og sympati fremmer man en idé om at kvinner ønsker å være til hjelp for andre (Eagly, 2009; Rudman & Glick, 2008). I en studie av Aguiar, Brañas-Garza, Cobo-Reyes, Jimenez, og Miller (2009) så de på forventet altruisme og generøsitet. De fant en forskjell i forventninger basert på kjønn, der menn forventet at kvinner skulle være like generøse som menn, mens kvinner forventet at kvinner skulle være langt mer generøse enn menn. Kanskje ønsker jentene å hjelpe andre fordi de opplever at det er forventet av dem som jenter.

Et spørsmål blir om kvinner faktisk er mer prososiale enn menn, slik stereotypien tilsier. Studier på dette peker i forskjellige retninger (Croson & Gneezy, 2009). Muligens handler kvinner og menn like prososialt, men at forskjellen ligger i hvilke typer handlinger de utfører (Eagly, 2009). Kvinner er oftere prososiale i situasjoner der prososial atferd kan ha negative konsekvenser for personen selv (altruisme), under emosjonelle betingelser og når andre ber om hjelp. Menn viser oftere prososial atferd offentlig foran andre, muligens motivert av et ønske om økt status (McGinley et al., 2009). Menn gir for eksempel ofte hjelp i farlige nødsituasjoner og ved ulykker, hjelp som krever fysisk styrke og hjelp til kvinner. Menn gir også ofte hjelp som styrker arbeidsplassen og kan gi økt status på jobb, som for eksempel å hjelpe en kollega som har for mye å gjøre eller delta på møter som ikke er obligatoriske. Kvinner gir ofte omsorg til barn og eldre slektninger, emosjonell hjelp til ektefeller og venner og relasjonell støtte til kollegaer (Eagly, 2009). Jentene i denne oppgaven ønsker i stor grad å gi relasjonell og emosjonell støtte, for eksempel gjennom å hjelpe andre enslige mindreårige og egen familie og gjennom et ønske om å utdanne seg til et typisk omsorgsykke, som for eksempel sykepleier. De viser også altruistiske tendenser, for eksempel gjennom ønsket om å gi penger til fattige barn i hjemlandet til tross for at de samtidig forteller at de sliter økonomisk selv.

Espinosa og Kovarik (2015) vurderte flere tidligere studier som så på prososial atferd gjennom økonomiske eksperimenter der goder skal fordeles under ulike betingelser. Resultatene viste at prososial atferd hos begge kjønn påvirkes av den sosiale konteksten ved eksperimentet. Sosiale og emosjonelle forhold øker prososial atferd for kvinner, men ikke for menn. Sosiale betingelser kan for eksempel være at den man skal dele godene med er omtalt som nøytral versus venn eller som en som er avhengig av din hjelp. Manipulasjoner som gir rom for økt refleksjon fører til mindre prososial atferd hos menn, men ikke hos kvinner. En slik manipulasjon kan for eksempel være å innføre en venteperiode i eksperimentet, som gir deltakeren tid til å tenke. Jentene i mitt materiale ønsker blant annet å hjelpe andre enslige

mindreårige (venner) og fattige barn i hjemlandet (andre som er avhengig av hjelp). Kanskje er dette eksempler på sosiale betingelser som typisk øker prososial atferd hos kvinner.

4.3.2 Stress, traumer og prososial atferd

Det er mulig at det å oppleve stressende og traumatiske livshendelser kan føre til en økt tendens til prososial atferd (McGinley et al., 2009). Det finnes to teorier som søker å forklare denne korrelasjonen.

En modell går ut på at en person som har opplevd stress og traumer er mer oppmerksom på andres lidelse. Denne sensitiviteten kan resultere i økt hjelpeatferd. Man kan lettere sympatisere med andre som har det vanskelig fordi man selv har opplevd liknende situasjoner (McGinley et al., 2009). Raboteg-šaric, Žužul, og Keresteš (1994) så på barn i sen barnehagealder både krysseksjonelt og longitudinelt, før og under krigen i Kroatia. De fant at barnas erfaringer med krig førte til økt prososial atferd og sympati, utover endringene man vanligvis finner i denne aldersgruppen. Macksoud og Aber (1996) fant samme mønster i libanesiske ungdom som hadde opplevd krigsrelaterte traumer, spesifikt å bli skilt fra foreldre eller være vitne til vold. Dette, spesielt å bli skilt fra foreldre, er opplevelser som alle jentene i mitt utvalg har. Kanskje har jentene et sterkt ønske om å hjelpe andre fordi deres egne opplevelser lettere gjør at de sympatiserer med andre og ser andres behov for hjelp.

Studier har også sett på om stressende faktorer ved tilpasning til en annen kultur (acculturation) påvirker prososial atferd. McGinley et al. (2009) så på sammenhengen mellom stress ved tilpasning til en ny kultur, kjønn og prososial atferd hos meksikanske amerikanere ved tre universiteter i USA. Resultatene indikerer en positiv sammenheng mellom prososial atferd og stress ved tilpasning til en annen kultur. Denne sammenhengen varierte med kjønn og type hjelpeatferd. Stress ved tilpasning til en annen kultur hadde en positiv korrelasjon med prososial atferd i direkte hjelpesituasjoner ansikt til ansikt, for eksempel i nødsituasjoner, under emosjonelle betingelser og på oppfordring fra en annen. Det var også en positiv korrelasjon til anonym prososial atferd (prososial atferd der giver er anonym for mottaker), men en negativ sammenheng med situasjoner der prososial atferd kunne ha negative konsekvenser for personen selv (altruisme). Kvinner viste høyere grad av prososiale tendenser enn menn. I dette studiet førte stress i hverdagen ved tilpasning til en annen kultur til økt grad av typer prososial atferd som impliserer en sensitivitet for andres

perspektiv. Dette støtter hypotesen om at sensitivitet for andres lidelse fører til økt grad av prososial atferd. Stressfaktorer ved tilpasning til en annen kultur ble her definert som endringer minoriteter må gjennomgå ved tilpasning til majoriteten. Det kan for eksempel være vansker knyttet til språk, diskriminering og økonomi eller konflikter knyttet til kulturelle normer og verdier. Dette er faktorer som også de fleste av jentene i mitt utvalg forteller om. Til tross for at studien utføres på unge voksne innenfor en spesifikk etnisk minoritet og dermed ikke kan generaliseres til å gjelde for tenåringer og barn eller andre etniske grupper gir den likevel viktig informasjon om en mulig sammenheng mellom jentenes hverdagsstress og deres ønske om å hjelpe andre.

En annen modell går ut på at å hjelpe andre kan være en distraksjon fra stress og en måte å bedre egen psykisk helse og velvære på (McGinley et al., 2009). Haroz, Murray, Bolton, Betancourt, og Bass (2013) så på forbedring i depressive symptomer og angstsymptomer hos ungdom i Nord-Uganda sett i sammenheng med prososial atferd. Ungdommene hadde overlevd krig og intern flukt. Eksempler på prososial atferd var å lytte til og leke med andre, å dele, å hjelpe andre, å samarbeide og å respektere andre. Resultatene indikerte at høy grad av prososial atferd var assosiert med forbedring i angstsymptomer hos ungdom med høy symptomforbedring. Man så samme trend for depressive symptomer, selv om den ikke var statistisk signifikant. Nylig tap av en omsorgsgiver modererte assosiasjonen, spesielt knyttet til depressive symptomer. Forfatterne konkluderer med at resultatene peker mot at prososial atferd er assosiert med økt resiliens. Kanskje ønsker jentene å hjelpe andre fordi det distraherer dem fra deres egne opplevelser og fordi de gjennom å hjelpe andre også muligens kan hjelpe seg selv og bedre egen psykisk helse.

4.3.3 Alder og prososial atferd

Muligens er også jentenes prososiale tendenser en del av en generell utvikling mot å bli ungdom og voksen. En longitudinelt studie ved Sagatun, Lien, Søgaard, Bjertness, og Heyerdahl (2008) sammenliknet psykisk helse hos etniske norske ungdom med etniske minoritetsungdom i Oslo fra 15-16-årsalderen og tre år fremover. Resultatene viste en økning i prososial atferd over tid, uavhengig av etnisk bakgrunn og kjønn. Andre studier viser at tendens til prososial atferd enten er stabil eller svekkes noe gjennom ungdomstiden, men kommer tilbake i slutten av tenårene og tidlig voksenalder (Aguilar et al., 2009; Carlo, Crockett, Randall, & Roesch, 2007; Luengo Kanacri, Pastorelli, Eisenberg, Zuffianò, &

Caprara, 2013; Nantel-Vivier et al., 2009). Selv om jentene i denne oppgaven er flyktninger er de fortsatt ungdom. Kanskje er de opptatt av å hjelpe andre som en del av en naturlig utvikling med alder, i det minste hos de av jentene som nærmer seg slutten av tenårene.

4.4 Individuering og autonomi

Jentene er mellom 13 og 19 år gamle. I følge utviklingspsykologien er de i en fase av livet der de skal få større autonomi og utforske hvem de er som individer. De skal redefinere sitt forhold til menneskene rundt seg og finne sin plass i sin sosiale verden (Koepke & Denissen, 2012). Hvordan foregår en slik prosess for barn som har opplevd å bli revet vekk fra alt de kjenner og plantet i et nytt og ukjent samfunn?

Forholdet til foreldre eller andre nære foresatte er en del av en individueringssprosess. Man må etablere en ny dynamikk mellom forelder og barn ettersom barnet blir eldre og krever mer selvstendighet. Barnet trekker seg vekk i en periode i tenårene, men finner tilbake til et tettere forhold til foreldrene i tidlig voksenalder. Til tross for at ungdom søker mer autonomi trenger de like fullt voksne som kan hjelpe dem i denne prosessen (Koepke & Denissen, 2012). Hvordan er dette for enslige mindreårige som ikke lenger har foreldre rundt dem i hverdagen? Man kan se for seg at de voksne som jobber med jentene i Norge blir det nærmeste de har foreldre her. Et viktig poeng blir dermed hvordan disse voksne forholder seg til jentenes utvikling fra barn til ungdom.

Analysene kan tyde på at i en tid der ungdom vanligvis får mer autonomi og selvstyre forteller jentene at de får mindre. De går fra å passe på seg selv, ha mye ansvar og fungere som små voksne til å skulle være barn igjen, der noen andre bestemmer og setter regler for dem. De føler at de ikke blir hørt og synes at de voksne er unødvendig strenge og har regler det er vanskelig å forholde seg til. Tidligere forskning viser at rigid og påtrengende kontroll som hindrer ungdommens uttrykk for autonomi er en risikofaktor for konflikt og motstand. Ungdommen går i forsvar og devaluerer og ignorerer foreldrene. Foreldre som heller åpner opp for en diskusjon og tar ungdommens side alvorlig støtter både en sunn utvikling av autonomi og opprettholdelse av nære relasjoner (Koepke & Denissen, 2012). Jentene forteller at de ønsker seg voksne som stoler på dem og hører på dem. Kanskje bør de voksne lytte til dette og ta deres synspunkt på alvor og la ungdommene ha en større grad av ansvar og bestemmelsesrett over eget liv.

Selv om noen også har opplevd varme og nære voksne forteller de fleste jentene om opplevelser med voksne som har vært distanserte. Resultatene viser at jentene synes det er vanskelig å stole på de voksne. De åpner ikke opp og forteller dem hvordan de virkelig har det. De fleste jentene forteller at de ønsker seg voksne som behandler dem som sine egne barn, fremfor noen de passer på for å få utbetalt lønn. Alle mennesker har behov for stabile sosiale relasjoner (Baumeister & Leary, 1995). Til tross for en økt grad av selvstendighet trenger også ungdom sosial støtte og kanskje særlig fra foreldre og andre omsorgsgivere (Koepke & Denissen, 2012). Voksne som jobber med enslige mindreårige bør ta jentenes oppfordring på alvor og vise dem kjærlighet og nærhet. Muligens kan det også være med på å gradvis bygge vei for en gjensidig tillit, ved at det kan bli lettere for ungdommene å stole på de voksne når de opplever å bli vist kjærlighet og tillit tilbake.

Er individueringsprosessen ulik mellom kjønnene? Noe forskning viser at gutter verdsetter mer autonomi, mens jenter er mer opptatt av det interpersonlige rom i prosessen mot å finne sin egen plass i samfunnet. Andre studier viser ingen kjønnsforskjeller (Gnaulati & Heine, 2001; Saraiva & Matos, 2012). En studie fant at det er få forskjeller mellom individueringsprosessen hos menn versus kvinner, med to unntak. Menn fornektet behovet for nære relasjoner oftere enn kvinner, selv om de skåret likt på andre mål på nærhet. Kvinner beholdt et nærere forhold til sine relasjoner, men dette gjaldt kun for relasjoner til jevnaldrende (Gnaulati & Heine, 2001). Til tross for noe evidens for en kjønnsforskjell knyttet til individueringsprosessen ser det ut til at det er større likheter mellom kjønnene enn det er forskjeller (Gnaulati & Heine, 2001; Saraiva & Matos, 2012).

Et spørsmål blir om jentene følger samme mønster for utvikling av autonomi og individualitet som beskrives i utviklingspsykologisk teori (Koepke & Denissen, 2012; Siegler et al., 2014). Det som er regnet som normal psykologisk utvikling i dag er gjerne knyttet opp mot forskning på barn og unge vokst opp i et vestlig samfunn. Utviklingspsykologien har fått kritikk for å være for normativ basert på et samfunn og en kultur som ikke er identisk på tvers av verden. Alle barn har heller ikke samme utgangspunkt. De vokser opp i forskjellige miljøer og har ulike erfaringer (Burman, 2008). Hvordan kan vi da forvente at alle følger samme løp? Alle jentene i oppgaven kommer fra land utenfor det vestlige samfunnet. De har opplevd flere traumatiske livshendelser og hatt mye ansvar fra tidlig alder. Kanskje følger de derfor ikke samme løp i en individueringsprosess som utviklingspsykologien skulle tilsi, slik at andre hensyn enn de som er nevnt her muligens vil være viktigere.

5 Styrker og begrensninger

5.1 Metodiske betraktninger

Kvalitative metoder er godt egnet dersom vi ønsker å generere nye spørsmål fremfor å svare på gamle. Dersom formålet med forskning er å kartlegge omfang, forskjell, samvariasjon eller prediksjon eller man ønsker å svare på spørsmål som ”hvor ofte?”, ”hvor mye?” eller ”mer effektivt enn?” er ikke kvalitative metoder egnet (Malterud, 2002).

Det finnes ingen absolutte kriterier for hva som er god kvalitativ forskning (Braun & Clarke, 2013). I kvantitativ forskning brukes ofte kriteriene validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. Dette er begrep som kan ha flere ulike definisjoner. Validitet kan bredt defineres som spørsmålet om hvorvidt studien måler det fenomenet man ønsker å studere. Reliabilitet omhandler hvor konsistente forskningsfunnene er og hvorvidt det er mulig å replikere funnene under identiske forhold. Generaliserbarhet gjelder muligheten for å overføre funnene fra en studie til en annen eller større populasjon (Muijs, 2004). Hvorvidt disse kriteriene kan overføres fra kvantitativ til kvalitativ forskning er en pågående debatt (Malterud, 2002). Mange mener slike begrep gir mindre mening i vurdering av kvalitative studier (Braun & Clarke, 2013). Det finnes likevel flere retningslinjer for kjennetegn ved god kvalitativ forskning. Braun og Clarke (2013) gjengir Yardleys fire prinsipper for kvalitativ forskning: 1) sensitivitet til kontekst, 2) engasjement og metodisk styrke i prosjektet, 3) åpenhet og sammenheng og 4) videre påvirkning. Jeg vil vurdere min oppgave opp mot disse fire, og samtidig diskutere validitet/gyldighet, reliabilitet og generaliserbarhet.

5.1.1 Sensitivitet til kontekst

Kvalitativ forskning skjer ikke i et vakuum. Tematisk analyse er en aktiv prosess der forsker spiller en sentral rolle i å identifisere og velge temaer og beskrive dem for leserne (Braun & Clarke, 2006). Samme virkelighet kan beskrives fra flere perspektiver. Hvilken kunnskap som kommer frem er derfor avhengig av forskers perspektiv og posisjon (Malterud, 2002). Kvalitativ forskning får ofte kritikk for at forskeren umulig kan forholde seg objektivt til datamaterialet og forskningsprosessen. Forskers bakgrunn, kunnskap og verdier vil påvirke resultatene av studien (Ortlipp, 2008). Samtidig vil også deltakers perspektiv og sosiokulturelle kontekst og kontekst for selve intervjuet spille inn på resultatene (Braun &

Clarke, 2013). Hva deltakere forteller påvirkes av hvem som hører på, hvilken kontekst det fortelles i og relasjonen mellom deltaker og intervjuer .

Ved å være sensitiv for kilder som kan bidra til skjevheter i forskningsprosessen kan man styrke studiens gyldighet og kvalitet. Forsker kan oppnå sensitivitet til kontekst ved for eksempel å sette resultatene i sammenheng med tidligere forskning på feltet, være åpen for deltakers perspektiv ved å for eksempel stille åpne spørsmål, være sensitiv for etiske problemstillinger når man studerer en marginalisert gruppe og være åpen for alternative tolkninger av data (Braun & Clarke, 2013). Å opptre sensitivt i feltet og i skriveprosessen kan kalles prosedural validitet (Flick, 2009). Man ønsker å bruke prosedyrer som sørger for at fenomenet man er interessert i faktisk får komme frem.

Jeg har i denne oppgaven satt datamaterialet i kontekst ved å oppsummere forskning på feltet i innledningen. Intervjuguiden bestod av åpne spørsmål som oppfordret deltakerne til å snakke om temaer de selv anså som viktig. Jeg har prøvd å innta en åpen og eksplorerende holdning uten å bli påvirket av forutinntatte hypoteser og ideer, men innser at min tidligere kunnskap på feltet og erfaring som turerleder for enslige mindreårige vil påvirke hvilke resultater jeg finner. Jeg kunne for eksempel kjenne igjen undertemaet mestring og håp fra mine turer med enslige mindreårige. Dette er ungdom som jeg vet har vært gjennom mye vanskelig, men som likevel smiler og ler og viser stor stå-på-vilje og glede når de mestrer noe nytt ute i naturen. Jeg gjenkjente også støtten og gleden enslige mindreårige får fra hverandre. På turer jeg har ledet kommer ungdom knyttet til flere ulike bofellesskap. Både fellesskapet innad i og på tvers av de ulike bofellesskapene har fremstått tydelig for meg. Jeg har diskutert mulig alternative tolkninger med min veileder. Hun har også lest alle intervjuene og har god kjennskap til både feltet generelt og spesifikt dette materialet. Hun har derfor kunnet bidra med viktige innspill og alternative tolkninger underveis. Etiske problemstillinger jeg ønsket å være sensitiv for ved forskning på en utsatt minoritet diskuteres senere i oppgaven.

5.1.2 Engasjement og metodisk styrke i prosjektet

Forsker kan vise engasjement i prosjektet gjennom en grundig datainnsamling, metodologisk kompetanse og et dypt engasjement for emnet, både profesjonelt og personlig (Braun & Clarke, 2013). Jeg har ikke selv gjennomført intervjuene som analyseres i denne studien. Det

var ikke praktisk mulig å få til innenfor rammene for en hovedoppgave. Enslige mindreårige er en utsatt gruppe som det er vanskelig å få tilgang til som student. Derfor har jeg vært så heldig å få lov til å bruke materialet fra prosjektet ved NKVTS. Jeg har i hovedsak brukt ferdig transkriberte intervjuer i analysearbeidet. I tillegg har jeg hørt på 10 av intervjuene på lydfil. Å ikke ha intervjuet selv kan ha gjort at det tok lenger tid å føle eierskap for materialet. Kanskje var det elementer ved intervjuene og deltakerne som jeg gikk glipp av ved å ikke være til stede. Det er også tilfeller der temaer så vidt blir nevnt som jeg skulle ønske fikk større oppmerksomhet, for eksempel vennskap i hjemlandet og bruk av sosiale medier for å holde kontakt med venner og familie. Likevel tenker jeg at det ikke er en stor begrensning. Intervjuene er grundig gjennomført av kyndige psykologer som utforsker bredt over mange temaer. Transkriberingen er nøyaktig og detaljert. Lydfilene har gitt meg en følelse av stemningen under intervjuene og en mer helhetlig opplevelse av jentene som blir intervjuet. Jeg følte et sterkt engasjement for oppgaven fra start og ble raskt svært godt kjent med intervjuene. Innenfor psykologi er jeg spesielt interessert i barn og traumer og finner derfor enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere svært interessant som forskningsfelt. Jeg har også selv kontakt med enslige mindreårige, hvilket har styrket mitt engasjement.

Jeg har satt meg godt inn i tematisk analyse som metode og fått kyndig metodisk veiledning. Selv om dette er det første større forskningsprosjektet jeg gjennomfører selv ved bruk av tematisk analyse tenker jeg at jeg har tilegnet meg tilfredsstillende metodologisk kompetanse.

5.1.3 Åpenhet og sammenheng

Analyse av kvalitativ data innebærer en bearbeiding av datamaterialet. Her finnes det flere alternative tolkninger samtidig. Forsker må derfor rapportere hva som har ført til de resultater og konklusjoner som presenteres (Malterud, 2002). Det kan gjøres ved at valg av metoder for innsamling og analyse av data passer til forskningsspørsmålene og ved at datainnsamling, utvalg og metode beskrives i detalj (Braun & Clarke, 2013). Det gjør at en erfaren forsker kan rekonstruere din vei gjennom materialet (Malterud, 2002). Til tross for muligheten for flere alternative tolkninger er det ønskelig at andre skal kunne komme frem til liknende resultater ved bruk av samme prosedyre og analytiske tilnærming. Dette kalles prosedural reliabilitet og er en type reliabilitet som egner seg for kvalitativ forskning. Det er da viktig at hva som er forskers egne tolkninger og hva som er direkte sitat fra deltaker kommer tydelig frem (Flick, 2009). Jeg har i metodedelen både forklart hvorfor jeg mener valg av metode er

passende i forhold til oppgavens forskningsspørsmål og beskrevet den metodiske fremgangsmåten detaljert. Jeg har også brukt rikelig med sitater som underbygger resultatene. Direkte sitater er tydelig markert med kursiv og innrykk.

For å forklare funn fra datamaterialet har jeg også benyttet meg av teori. Jeg har sett resultatene i sammenheng med tidligere forskning på enslige mindreårige, forskning på kjønn og forskning på utvikling. Oppgaven består av mer enn kun en beskrivelse av jentenes intervjuer. Derfor blir teoretisk validitet viktig, det vil si om forklaringene av resultatene sett i lys av nyere forskning er troverdige (Maxwell, 1992). Gjennom hele analysearbeidet har jeg forsøkt å beholde en nærhet til det opprinnelige materialet. Jeg har kontinuerlig gått tilbake til transkriberingen og lydfilene av intervjuene for å sikre at tolkningene i analysen kunne gjenspeiles i materialet. Jeg ønsket også å gjøre denne nærheten tydelig for leseren ved å både gi detaljerte egne beskrivelser av jentenes svar og direkte sitat. Teori som benyttes i diskusjonsdelen av oppgaven er begrunnet i resultatene og er beskrevet slik at leser selv kan vurdere om bruken av teori er passende.

5.1.4 Videre påvirkning

Tilslutt skal god kvalitativ forskning si noe om viktigheten av resultatene og hvilken påvirkning de kan ha videre i relasjon til formålet med studien og gruppen eller feltet som resultatene er relevante for. Dette kan gjøres tydelig ved beskrivelse av hvordan den genererte kunnskapen er viktig for en spesifikk gruppe i samfunnet eller de som forholder seg til en gruppe praktisk eller politisk, og hvordan kunnskapen kan øke vår teoretiske forståelse av et fenomen eller en gruppe (Braun & Clarke, 2013). Jeg vil beskrive resultatenes relevans og mulig videre påvirkning senere i oppgaven.

Kvalitativ metode blir ofte kritisert for å generere resultater som ikke kan generaliseres til en større populasjon. Noen mener at man ved bruk av kvalitativ metode bør snakke om en mer fleksibel form for overførbarhet, som tillater at kvalitative resultater kan overføres til andre grupper og kontekster. Studien må da beskrive den spesifikke kontekst, deltakere og omstendigheter rundt studien i detalj, slik at leseren kan vurdere om resultatene stammer fra en setting som er nær nok deres setting til at overføring er mulig (Braun & Clarke, 2013). Jeg har i denne oppgaven beskrevet utvalget, datainnsamling og analyse nøyaktig, slik at lesere selv kan vurdere om resultatene har en overføringsverdi til andre grupper. Selv om jeg innser

resultatene fra studien ikke nødvendigvis kan overføres til alle enslige mindreårige som er jenter vil jeg likevel argumentere for at disse jentenes opplevelser er relevante for feltet utover mitt utvalg.

5.2 Etiske betraktninger

Forholdet mellom barnet og intervjueren representerer en skjev maktbalanse (Hopkins, 2008). Psykologene som intervjuet barna er voksne nordmenn med langvarig utdanning og lys hudfarge. De kan oppfattes som en autoritet av jentene. Dette kan påvirke deltagelse og hva de svarer. Sier de ja til å bli intervjuet fordi de føler at de må? Svarer de det de tror forsker ønsker å høre? Er de redd for å bli kastet ut av Norge hvis de ikke deltar eller svarer ”feil”? Er det noe de skjuler? Jentene har gitt informert samtykke der de har fått informasjon om frivillig deltagelse, muligheten for å trekke seg underveis og prosjektets uavhengighet i forhold til deres asylprosesser. I intervjuene blir det lagt vekt på at det er de som er ekspertene på sin historie og at deres opplevelser er betydningsfulle. Likevel er det viktig å ha mulige effekter av denne skjeve maktbalansen med seg når man tolker resultatene. Jeg har brukt tid på å tenke over hvorfor barna svarer som de gjør på ulike spørsmål og sette meg inn i hvordan situasjonen kan oppleves for dem. Jeg har blant annet lagt merke til at jentene ofte er enige når intervjuer kommer med forslag til svar på spørsmål og har stilt meg spørrende til om de reelt er enige eller blir med på intervjuers forslag for å tilfredsstille intervjuer eller svare ”riktig”.

En annen begrensning er språk. 10 av jentene gjennomførte intervjuet på norsk, mens kun to hadde med tolk. Selv om jentene gjør seg godt forstått og det virker som om det generelt er en fin flyt i samtaler, oppstår det noen ganger misforståelser. Jentene skjønner ikke alltid spørsmålene eller spesifikke ord og må få de forklart og gjentatt. Andre ganger skjønner ikke intervjuer hva jentene prøver å fortelle og må gjette og spørre seg frem til hva de mener. Spørsmålet blir da om jentene får formidlet alt de vil si. Språket kan også sette en barriere for tilliten mellom forsker og deltager. Kanskje er det vanskelig for jentene å stole på en som ikke alltid forstår hva de sier. Samtidig blir det viktig å påpeke at det også kan oppstå negative konsekvenser ved bruk av tolk. Samtalen tar tid når alt skal sies på to språk. Begge brukerne av tolken har mindre kontroll og det kan føles ubehagelig å la alt gå gjennom en tredje person. Noen ønsker ikke tolk grunnet redsel for sladder i miljøet. Det kan være problematisk å få tak i en skolert og erfaren tolk. Selv i samtaler der tolken er kvalifisert og

begge parter i samtalen er vant til å bruke tolk kan det oppstå utfordringer. Det er derfor foretrukket å ha en vanlig samtale uten tolk der dette er mulig (Kale, 2006). I dette prosjektet ble det brukt godkjente tolker. Samme tolk ble ofte brukt flere ganger, slik at denne fikk litt kjennskap til studien.

Deltakerne har som sagt gitt informert samtykke. De fikk informasjon om prosjektet, om frivillig deltakelse og om muligheten for å trekke seg underveis. Informert samtykke med en gruppe som enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger er en utfordring. Dette knytter seg både til makt og språk. Føler deltakerne at de har et reelt valg om å delta? Føler de at de faktisk har muligheten til å trekke seg underveis? Forstår de alle begrepene, som for eksempel konfidensialitet? På grunn av dette ble det i det opprinnelige prosjektet lagt vekt på en detaljert og nøye gjennomgang av informasjonen om prosjektet og om deltakelse. Forsker undersøkte om det virket som om deltakerne virkelig hadde forstått hva deltakelse innebar og hvilke rettigheter de har underveis i prosjektet.

Hvilke spørsmål man stiller i et intervju påvirker hva som blir temaene i samtalen. Intervjuguiden for dette prosjektet stiller mange åpne spørsmål. Det lar deltakeren svare bredt og åpner muligheten for å ta spørsmålet videre i mange ulike retninger. Ofte får man på denne måten informasjon man ville gått glipp av med mer konkrete spørsmål. Samtidig er det også en risiko for at man ikke kommer inn på spesielt sensitive temaer som barn sjelden tar opp uten å bli spurt direkte. Seksuelle overgrep kan være et eksempel på dette, som beskrevet tidligere i oppgaven.

Et annet spørsmål er hvem som velger å bli med i studiet. Selv om de har mye til felles er enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger en variert gruppe. Fanger disse intervjuene opp bredden? Er det en spesiell del av gruppen som ikke ønsker å delta? Man kan for eksempel se for seg at enslige mindreårige med større utfordringer knyttet til mental helse ikke ønsker å delta for å slippe å snakke med en fremmed om problemene. En annen mulighet er at de mest resiliente med mindre vansker ikke blir med. Likevel gir intervjuene inntrykk av å fange opp en vid bredde av forskjellige opplevelser, problemer og mestringstrategier enslige mindreårige som er jenter kan ha, samtidig som de setter lys på temaer som er sentrale på tvers av deltakerne. Frafallet var lite fra T1 til T2 og det var et ganske representativt utvalg. Ved T2 var det kun en jente som ikke ønsket å bli intervjuet.

6 Konklusjon og implikasjoner

Resultatene av denne hovedoppgaven har gitt et viktig innblikk i hverdagen og tankene til enslige mindreårige som er jenter. Resultatene tyder på at enslige mindreårige asylsøkere eller flyktninger som er jenter har opplevd mange traumatiske hendelser i livet og lever med mange stressende situasjoner i hverdagen. De lever med flere symptomer på psykiske vansker. De er opptatt av nære relasjoner, både gjennom ulike perioder i livet (før, under og etter flukt) og på flere arenaer (familie, venner og voksne i Norge). De ønsker å kunne hjelpe andre gjennom utdanning og yrke, men også ved å være en støtte for andre enslige mindreårige og familie/søsken. Jentene forteller om en manglende mulighet for selvagens under flukten og etter ankomst til Norge. De opplever å være objekter som noen skal frakte eller passe på. Jentene beskriver en oppvekst med mye ansvar. Dette står i kontrast til deres nåtid i Norge. I en periode der barn vanligvis går mot mer autonomi og selvstendighet beskriver jentene en motsatt prosess.

To jenter forteller om seksuelle overgrep. Mindreårige jenter som flykter alene er en gruppe som er ekstra utsatt for dette (UNHCR & SC-UK, 2002). Lay og Papadopoulos (2009) fant at det var signifikant større sannsynlighet for at enslige mindreårige sa i fra og søkte profesjonell hjelp dersom de tidligere var blitt advart om faren for seksuelle overgrep og effektene av det. Forskerne konkluderte med at voksne som arbeider med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger må anta at de vil bli utsatt for seksuelle overgrep etter ankomst og beskytte dem deretter. En implikasjon er blant annet at de voksne må snakke om seksuelle overgrep og skape trygge anledninger der jentene kan fortelle om eventuelle egne opplevelser.

Kun to jenter forteller at de har snakket med psykolog eller har fått profesjonell hjelp på andre måter. Disse beskriver begge at de ikke ønsket samtalene på daværende tidspunkt. Jentene forteller også om en mistillit til voksne generelt. De skjuler hvordan de egentlig har det og unngår å snakke om mye av det vanskelige de har opplevd. En viktig implikasjon videre er at enslige mindreårige må bli sett og hørt, både av de voksne der de bor og av helsevesenet, slik at de kan få den hjelpen de behøver. Denne hjelpen må skje på barnas premisser. Videre forskning kan for eksempel fokusere på hva best mulig psykologisk helsehjelp for enslige mindreårige asylsøkere innebærer.

Nære relasjoner er viktige for alle jentene. De voksne som jobber med dem i Norge er en av deres største kilder til støtte og nærhet i et nytt land. Jentene har opplevd nære og varme voksne, men de har også opplevd voksne som ikke gir dem den sosiale og psykologiske varmen de trenger. Voksne som jobber med enslige mindreårige må huske at for disse ungdommene er de en svært viktig voksenperson (Deloitte, 2014). De er ikke bare på jobb, men fungerer som foreldre for unge som er skilt fra sine egne. Søsken er også en viktig relasjon. Noen jenter opplever å være adskilt fra søsken. Søsken kan fungere som en medierende faktor for utvikling av psykiske vansker i etterkant av traumer (Gass et al., 2007). Videre forskning kan se på enslige mindreårige som reiser sammen med søsken og forhold rundt dette. En implikasjon kan være at man bør jobbe for at enslige mindreårige ikke skal skilles fra sine søsken ved bosetting i Norge.

De fleste jentene er opptatt av å hjelpe andre. Prososial atferd er knyttet til bedring i symptomer på psykiske vansker (Haroz et al., 2013). Kanskje kan jentenes uttrykte ønske om å få handle prososialt utnyttes som en styrke i prosessen med å bedre de psykiske symptomene de også forteller om. Gjennom å gi dem verktøy til å hjelpe andre kan de også kanskje få muligheten til å hjelpe seg selv.

Alle jentene forteller at de har hatt mye ansvar i hjemlandet. Under flukten og i Norge får de lite ansvar og kontroll over eget liv. Jentene beskriver seg selv som små voksne i hjemlandet, mens det i Norge er forventet at de skal være barn. I en rapport fra evaluering av omsorgsreformen for enslige mindreårige forteller barna at de er redde for å virke for voksne i fare for å ikke bli regnet som mindreårige i Norge. De synes det er greit at de voksne tar avgjørelser for dem, men vil gjerne ha mer medvirkning og ansvar selv også (Deloitte, 2014). En videre implikasjon kan være å gi dem en økt grad av mulighet til selvagens. At de skal få være barn står ikke i veien for å vise dem tillit og gi dem større grad av kontroll over eget liv.

Til tross for at enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere har opplevd mye vanskelig og kan streve med psykologiske ettervirkninger er det viktig å ikke overse ressursene. Jentene forteller også om håp og glede. Mange enslige mindreårige klarer seg bra selv om de har vært gjennom mye (Jensen et al., 2015; Jensen et al., 2014; Vervliet et al., 2014). Det er viktig å også ha fokus på opplevd mestring og ressurser.

Enslige mindreårige som er jenter er en gruppe som er lite studert så langt. Som en kvalitativ studie genererer oppgaven minst like mange spørsmål som den besvarer. Mitt håp er at oppgaven inspirerer til videre forskning på feltet.

Litteraturliste

- Aguiar, F., Brañas-Garza, P., Cobo-Reyes, R., Jimenez, N., & Miller, L. M. (2009). Are women expected to be more generous? *A Journal of the Economic Science Association*, 12(1), 93-98. doi: 10.1007/s10683-008-9199-z
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497-529. doi: 10.1037/0033-2909.117.3.497
- Bean, T., Derluyn, I., Eurelings-Bontekoe, E., Broekaert, E., & Spinhoven, P. (2007). Comparing psychological distress, traumatic stress reactions, and experiences of unaccompanied refugee minors with experiences of adolescents accompanied by parents. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 195(4), 288-297. doi: 10.1097/01.nmd.0000243751.49499.93
- Bean, T., Eurelings-Bontekoe, E., Mooijaart, A., & Spinhoven, P. (2006). Factors Associated with Mental Health Service Need and Utilization among Unaccompanied Refugee Adolescents. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 33(3), 342-355. doi: 10.1007/s10488-006-0046-2
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research : a practical guide for beginners*. Los Angeles, California: Sage.
- Brent, D. A., Melhem, N. M., Masten, A. S., Porta, G., & Payne, M. W. (2012). Longitudinal Effects of Parental Bereavement on Adolescent Developmental Competence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 41(6), 778-791. doi: 10.1080/15374416.2012.717871
- Brown, E. J., Amaya-Jackson, L., Cohen, J., Handel, S., Bocanegra, H. T. D., Zatta, E., Goodman, R., & Mannarino, A. (2008). Childhood Traumatic Grief: A Multi-Site Empirical Examination of the Construct and its Correlates. *Death Studies*, 32(10), 899-923. doi: 10.1080/07481180802440209
- Buckner, J. P., & Fivush, R. (2000). Gendered themes in family reminiscing. *Memory*, 8(6), 401-412. doi: 10.1080/09658210050156859

- Bufdir. (2015). Om enslige mindreårige asylsøkere. Lastet ned 10.08, 2015, fra http://www.bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Omsorgssentre_for_enslige_mindrearige_asylsokere/Om_enslige_mindrearige_asylsokere/
- Burman, E. (2008). *Deconstructing developmental psychology* (2. utg.). London: Routledge.
- Carlo, G., Crockett, L. J., Randall, B. A., & Roesch, S. C. (2007). A Latent Growth Curve Analysis of Prosocial Behavior among Rural Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 17(2), 301-324. doi: 10.1111/j.1532-7795.2007.00524.x
- Cohen, J. A., Deblinger, E., & Mannarino, A. P. (2006). *Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents*. New York: Guilford Press.
- Croson, R., & Gneezy, U. (2009). Gender Differences in Preferences. *Journal of Economic Literature*, 47(2), 448-474. doi: 10.1257/jel.47.2.448
- Deloitte. (2014). Evaluering av omsorgsreformen for enslige mindreårige asylsøkere. Tønsberg: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Derluyn, I., & Broekaert, E. (2007). Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity & Health*, 12(2), 141-162. doi: 10.1080/13557850601002296
- Derluyn, I., Broekaert, E., & Schuyten, G. (2008). Emotional and behavioural problems in migrant adolescents in Belgium. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 17(1), 54-62. doi: 10.1007/s00787-007-0636-x
- Dittmann, I., & Jensen, T. K. (2010). Enslige mindreårige flyktningers psykiske helse; en litteraturstudie. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 47(9), 812-817.
- Dowdney, L. (2000). Annotation: Childhood bereavement following parental death. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(7), 819-830. doi: 10.1017/s0021963099006216
- Eagly, A. H. (2009). The His and Hers of Prosocial Behavior: An Examination of the Social Psychology of Gender. *American Psychologist*, 64(8), 644-658. doi: 10.1037/0003-066X.64.8.644
- Eide, K., & Hjern, A. (2013). Unaccompanied refugee children - vulnerability and agency. *Acta Pædiatrica*, 102(7), 666-668. doi: 10.1111/apa.12258
- Espinosa, M. P., & Kovarik, J. (2015). Prosocial behavior and gender. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 9, 1-17. doi: 10.3389/fnbeh.2015.00088
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research*. Los Angeles, California: Sage.

- Floersch, J., Longhofer, J. L., Kranke, D., & Townsend, L. (2010). Integrating Thematic, Grounded Theory and Narrative Analysis. *Qualitative Social Work*, 9(3), 407-425. doi: 10.1177/1473325010362330
- Gass, K., Jenkins, J., & Dunn, J. (2007). Are Sibling Relationships Protective? A Longitudinal Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167-175. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01699.x
- Gnaulati, E., & Heine, B. (2001). Separation-Individuation in Late Adolescence: An Investigation of Gender and Ethnic Differences. *The Journal of Psychology*, 135(1), 59-70. doi: 10.1080/00223980109603680
- Grysmen, A., & Hudson, J. A. (2013). Gender differences in autobiographical memory: Developmental and methodological considerations. *Developmental Review*, 33(3), 239-272. doi: 10.1016/j.dr.2013.07.004
- Haroze, E. E., Murray, L. K., Bolton, P., Betancourt, T., & Bass, J. K. (2013). Adolescent Resilience in Northern Uganda: The Role of Social Support and Prosocial Behavior in Reducing Mental Health Problems. *Journal of Research on Adolescence*, 23(1), 138-148. doi: 10.1111/j.1532-7795.2012.00802.x
- Hill, C. E., Knox, S., Thompson, B. J., Williams, E. N., Hess, S. A., & Ladany, N. (2005). Consensual Qualitative Research: An Update. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 196-205. doi: 10.1037/0022-0167.52.2.196
- Hill, C. E., Thompson, B. J., & Williams, E. N. (1997). A guide to conducting consensual qualitative research. *The Counseling Psychologist*, 25(4), 517-572. doi: 10.1177/0011000097254001
- Hodes, M., Jagdev, D., Chandra, N., & Cunliffe, A. (2008). Risk and Resilience for Psychological Distress amongst Unaccompanied Asylum Seeking Adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(7), 723-732. doi: 10.1111/j.1469-7610.2008.01912.x
- Holahan, C. J., Moos, R. H., Holahan, C. K., Brennan, P. L., & Schutte, K. K. (2005). Stress Generation, Avoidance Coping, and Depressive Symptoms: A 10-Year Model. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(4), 658-666. doi: 10.1037/0022-006X.73.4.658
- Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., & Layton, J. B. (2010). Social Relationships and Mortality Risk: A Meta-analytic Review. *PLoS Medicine*, 7(7), e1000316. doi: 10.1371/journal.pmed.1000316

- Hopkins, P. (2008). Ethical issues in research with unaccompanied asylum-seeking children. *Children's Geographies*, 6(1), 37-48. doi: 10.1080/14733280701791884
- Hopkins, P. E., & Hill, M. (2008). Pre-flight experiences and migration stories: the accounts of unaccompanied asylum-seeking children. *Children's Geographies*, 6(3), 257-268. doi: 10.1080/14733280802183981
- Huemer, J., Karnik, N., Voelkl-Kernstock, S., Granditsch, E., Plattner, B., Friedrich, M., & Steiner, H. (2011). Psychopathology in African Unaccompanied Refugee Minors in Austria. *Child Psychiatry and Human Development*, 42(3), 307-319. doi: 10.1007/s10578-011-0219-4
- Huemer, J., Karnik Niranjan, S., Voelkl-Kernstock, S., Granditsch, E., Dervic, K., Friedrich Max, H., & Steiner, H. (2009). Mental health issues in unaccompanied refugee minors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 3(13). doi: 10.1186/1753-2000-3-13
- Jensen, T. K., Fjermestad, K. W., Granly, L., & Wilhelmsen, N. H. (2015). Stressful life experiences and mental health problems among unaccompanied asylum-seeking children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 20(1), 106-116. doi: 10.1177/1359104513499356
- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), 1395-1413. doi: 10.1016/j.chiabu.2005.07.004
- Jensen, T. K., Skårdalsmo, E. M. B., & Fjermestad, K. (2014). Development of mental health problems – a follow-up study of unaccompanied refugee minors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 8(29). doi: 10.1186/1753-2000-8-29
- Kale, E. (2006). "Vi tar det vi har" : om bruk av tolk i helsevesenet i Oslo : en spørreundersøkelse. Oslo: Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse.
- Koepke, S., & Denissen, J. J. A. (2012). Dynamics of Identity Development and Separation-Individuation in Parent-Child Relationships during Adolescence and Emerging Adulthood--A Conceptual Integration. *Developmental Review*, 32, 67-88. doi: 10.1016/j.dr.2012.01.001
- Kohli, R. K. S. (2006). The sound of silence: Listening to what unaccompanied asylum-seeking children say and do not say. *British Journal of Social Work*, 36(5), 707-721. doi: 10.1093/bjsw/bch305

- Lay, M., & Papadopoulos, I. (2009). Sexual Maltreatment of Unaccompanied Asylum-Seeking Minors from the Horn of Africa: A Mixed Method Study Focusing on Vulnerability and Prevention. *Child Abuse & Neglect*, 33(10), 728-738. doi: 10.1016/j.chiabu.2009.05.003
- Leaper, C., & Ayres, M. (2007). A Meta-Analytic Review of Gender Variations in Adults' Language Use: Talkativeness, Affiliative Speech, and Assertive Speech. *Personality and Social Psychology Review*, 11(4), 328-363. doi: 10.1177/1088868307302221
- Leman, P. J., Ahmed, S., & Ozarow, L. (2005). Gender, Gender Relations, and the Social Dynamics of Children's Conversations. *Developmental Psychology*, 41(1), 64-74. doi: 10.1037/0012-1649.41.1.64
- Luengo Kanacri, B. P., Pastorelli, C., Eisenberg, N., Zuffianò, A., & Caprara, G. V. (2013). The Development of Prosociality from Adolescence to Early Adulthood: The Role of Effortful Control. *Journal of Personality*, 81(3), 302-312. doi: 10.1111/jopy.12001
- Macksoud, M. S., & Aber, J. L. (1996). The War Experiences and Psychosocial Development of Children in Lebanon. *Child Development*, 67(1), 70-88. doi: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01720.x
- Majumder, P., O'Reilly, M., Karim, K., & Vostanis, P. (2015). 'This doctor, i not trust him, I'm not safe': The perceptions of mental health and services by unaccompanied refugee adolescents. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(2), 129-136. doi: 10.1177/0020764014537236
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning - forutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 122(25), 2468-2472.
- Maxwell, J. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62(3), 279-300.
- McGinley, M., Carlo, G., Crockett, L. J., Raffaelli, M., Torres Stone, R. A., & Iturbide, M. I. (2009). Stressed and Helping: The Relations Among Acculturative Stress, Gender, and Prosocial Tendencies in Mexican Americans. *The Journal of Social Psychology*, 150(1), 34-56. doi: 10.1080/00224540903365323
- Michelson, D., & Sclare, I. (2009). Psychological Needs, Service Utilization and Provision of Care in a Specialist Mental Health Clinic for Young Refugees: A Comparative

- Study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 14(2), 273-296. doi: 10.1177/1359104508100889
- Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2010). War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: Bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social Science & Medicine*, 70(1), 7-16. doi: 10.1016/j.socscimed.2009.09.029
- Muijs, D. (2004). Validity, reliability and generalisability i *Doing Quantitative Research in Education with SPSS* (s. 64-85). London, England: Sage Publications, Ltd.
- Myhre, M., Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (2015). Vold og voldtekt i oppveksten: En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Nantel-Vivier, A., Kokko, K., Caprara, G. V., Pastorelli, C., Gerbino, M. G., Paciello, M., Cote, S., Pihl, R. O., Vitaro, F., & Tremblay, R. E. (2009). Prosocial Development from Childhood to Adolescence: A Multi-Informant Perspective with Canadian and Italian Longitudinal Studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(5), 590-598. doi: 10.1111/j.1469-7610.2008.02039.x
- NOAS. (2014). Enslige mindreårige asylsøkere: Anbefalinger til norske myndigheter. Oslo: Norsk organisasjon for asylsøkere.
- NRC. (2015). Oversikt over viktige begreper. Lastet ned 06.10, 2015, fra <http://www.flyktninghjelpen.no/?aid=9079310#.VhOj6ns1loU>
- Oppedal, B., Seglem, K., & Jensen, L. (2009). Avhengig og selvstendig. Enslige mindreårige flyktningers stemme i tall og tale. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Ortlipp, M. (2008). Keeping and using reflective journals in the qualitative research process. *Qualitative Report*, 13(4), 695-705.
- Pipe, M. E., Lamb, M. E., Orbach, Y., & Cederborg, A. C. (Red.). (2007). *Child sexual abuse: Disclosure, delay, and denial*. New York: Routledge.
- Raboteg-šaric, Z., Žužul, M., & Keresteš, G. (1994). War and children's aggressive and prosocial behaviour. *European Journal of Personality*, 8(3), 201-212. doi: 10.1002/per.2410080305
- Reed, R. V., Fazel, M., Jones, L., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in low-income and middle-income countries: risk and protective factors. *Lancet*, 379, 250-265. doi: 10.1016/S0140-6736(11)60050-0

- Rudman, L. A., & Glick, P. (2008). *The social psychology of gender : how power and intimacy shape gender relations*. New York: Guilford Press.
- Sagatun, Å., Lien, L., Sjøgaard, A., Bjertness, E., & Heyerdahl, S. (2008). Ethnic Norwegian and ethnic minority adolescents in Oslo, Norway. *Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*, 43(2), 87-95. doi: 10.1007/s00127-007-0275-z
- Saraiva, L. M., & Matos, P. M. (2012). Separation-individuation of Portuguese emerging adults in relation to parents and to the romantic partner. *Journal of Youth Studies*, 15(4), 499-517. doi: 10.1080/13676261.2012.663889
- Seglem, K. B., Oppedal, B., & Raeder, S. (2011). Predictors of depressive symptoms among resettled unaccompanied refugee minors. *Scandinavian Journal of Psychology*, 52(5), 457-464. doi: 10.1111/j.1467-9450.2011.00883.x
- Sheldon, A. (1990). Pickle fights: Gendered talk in preschool disputes. *Discourse Processes*, 13(1), 5-31. doi: 10.1080/01638539009544745
- Siegler, R. S., DeLoache, J. S., Eisenberg, N., & Saffran, J. (2014). *How children develop* (4. utg.). New York: Worth Publishers.
- Skardalsmo Bjørge, E. M., & Jensen, T. K. (2015). Unaccompanied refugee minors' early life narratives of physical abuse from caregivers and teachers in their home countries. *Child abuse & neglect*, 48, 148-159. doi: 10.1016/j.chiabu.2015.08.003
- Smith, J. A., Harré, R., & Langenhove, L. v. (Red.). (1995). *Rethinking methods in psychology*. London: Sage Publications Ltd. .
- Sourander, A. (1998). Behavior problems and traumatic events of unaccompanied refugee minors. *Child Abuse and Neglect*, 22(7), 719-727. doi: 10.1016/S0145-2134(98)00053-2
- Store norske leksikon. (2012). Resiliens. Lastet ned 19.08, 2015, fra <https://snl.no/resiliens>
- Thomas, S., Nafees, B., & Bhugra, D. (2004). 'I was running away from death' – the pre-flight experiences of unaccompanied asylum seeking children in the UK. *Child: Care, Health and Development*, 30(2), 113-122. doi: 10.1111/j.1365-2214.2003.00404.x
- Tolin, D. F., & Foa, E. B. (2006). Sex differences in trauma and posttraumatic stress disorder: A quantitative review of 25 years of research. *Psychological Bulletin*, 132(6), 959-992. doi: 10.1037/0033-2909.132.6.959

- Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L., & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 32(2), 122-138. doi: 10.1016/j.cpr.2011.12.001
- UDI. (2014). Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere etter statsborgerskap og måned. Lastet ned 27.05, 2015, fra <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-etter-statsborgerskap-og-maned-20141/>
- UDI. (2015). Enslige mindreårige asylsøkere til Norge, første halvår 2015. Lastet ned 19.08, 2015, fra <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistiknotater/enslige-mindrearige-asylsokere-til-norge-forste-halvar-2015/>
- UNHCR. (2015). Global trends, forced displacement in 2014: World at war. Genève, Sveits: United Nations High Commissioner for Refugees.
- UNHCR, & SC-UK. (2002). Sexual Violence & Exploitation: The Experience of Refugee Children in Guinea, Liberia and Sierra Leone. London: United Nations High Commissioner for Refugees og Save the children-UK.
- Vervliet, M., Lammertyn, J., Broekaert, E., & Derluyn, I. (2014). Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 23(5), 337-346. doi: 10.1007/s00787-013-0463-1
- Vervliet, M., Vanobbergen, B., Broekaert, E., & Derluyn, I. (2015). The aspirations of Afghan unaccompanied refugee minors before departure and on arrival in the host country. *Childhood*, 22(3), 330-345. doi: 10.1177/0907568214533976
- Völkl-Kernstock, S., Mitterer-Asadi, M., Friedrich, M. H., Huemer, J., Karnik, N., Granditsch, E., & Steiner, H. (2014). Responses to conflict, family loss and flight: posttraumatic stress disorder among unaccompanied refugee minors from Africa. *Neuropsychiatrie*, 28(1), 6-11. doi: 10.1007/s40211-013-0094-2
- WHO. (1993). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders : diagnostic criteria for research*. Genève, Sveits: World Health Organization.
- Wichstrøm, L. (1999). The emergence of gender difference in depressed mood during adolescence: The role of intensified gender socialization. *Developmental Psychology*, 35(1), 232-245. doi: 10.1037//0012-1649.35.1.232

Wiese, E. B. P., & Burhorst, I. (2007). The mental health of asylum-seeking and refugee children and adolescents attending a clinic in the Netherlands. *Transcultural psychiatry*, 44(4), 596-613. doi: 10.1177/1363461507083900

Vedlegg / Appendiks

Vedlegg 1: Intervjuguide

[Intervjuguide Oppfølgingsstudien EMA (NKVTS-Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress)]

Før kartlegging/intervju: Forklare at jeg er forsker og ikke politi eller UDI eller fra myndighetene. At jeg har taushetsplikt og at det de sier ikke blir fortalt videre til myndighetene + samtykkeskjema som forklarer informert samtykke, anonymisering m.v.

Jeg tar opp på bånd for at jeg kan følge med best mulig på det du har å si, og så kan jeg skrive det ned etterpå. Er det ok?

Husk å lese inn dato og id-nr. på båndopptager.

Nå har du bodd i Norge en stund og du har akkurat svart på en rekke spørsmål om hvordan du har det nå (på maskinene/ på spørreskjema). Det jeg har lyst til å snakke mer med deg om er litt om tiden før du kom til Norge, litt om flukten, litt om dine tanker om fremtiden og til slutt litt hvordan du har hatt det i tiden fra du flyttet fra omsorgssenteret på..... til nå.

Hvis vi starter med tiden før du kom til Norge.

1) Fortell meg litt om hvordan du hadde det da du vokste opp

Utdypende:

- Det jeg er opptatt av er hvordan det var for deg da du var liten?
- Hvem bodde i familien din? Hvem tok vare på deg/ hvem passet på deg? Hvem var den viktigste personen i livet ditt? Hadde du søsken? Hvor mange? Større eller mindre enn deg? Gikk du på skole? Hvor lenge? Lese/skrive? Husker du noe viktig som skjedde? Bygd/ by? Hva jobbet foreldrene dine med?
- Evt. fortell meg om en vanlig dag
- Hva savner du mest fra hjemlandet ditt?
- Hvordan var det for deg..?

[Hendelser, opplevelser, sosial støtte, relasjoner. Opplevelse av ivaretagelse og omsorg.]

[Det viktigste, beste, verste, vanskeligste.. Mange barn har ikke lært om tid før de kom til Norge]

Husk anerkjennelse

2) Fortell meg litt om flukten/ reisen til Norge

Utdypende:

- Det jeg er opptatt av er hvordan du opplevde flukten og hva du erfarte underveis.
- Evt. hvem bestemte at du skulle flykte? Visste du lang tid i forveien at du skulle flykte? Visste du hvor du skulle?
- Hva skjedde mens du var på flukt? Hvor lang tid på flukten?
- Føler du at det er noen forventninger til deg fra familien (el. andre) i hjemlandet om hva du skal få til i Norge?
- Hva tenker du om de forventningene?

3) Fortell meg om hvordan du håper framtiden din vil bli

Utdypende:

- Hvis jeg kommer og besøker deg om 10 år, hvordan tror du hverdagen din ser ut da? (jobb, utdanning, familie, venner).
- Tenker du at du kan påvirke framtiden din? På hvilken måte?

4) Til slutt er det viktig for meg å vite hvordan du har det nå. Fortell litt om det?

Utdypende:

- Venner, skole, bosituasjon
- Hvordan har tiden siden du flyttet fra omsorgssenteret på vært?
- Evt.: Hva har vært bra, hva har vært skuffende?
- Skalaspørsmål: Kan du krysse av på dette arket for å vise hvor fornøyd du er med livet ditt akkurat nå? (forklare skalaen)
- Er det noe du skulle ønske var annerledes enn det er i dag?
- Hva har vært viktig for deg mens du har vært i Norge? Noe som har vært spesielt viktig for at du skal ha det bra?
- Har du noen råd til andre barn som kommer alene til Norge?
- Har du noen råd til voksne som jobber med barn som kommer til Norge slik som deg?
- **Til slutt:**
 - Er det noe du lurer på eller har lyst til å si før vi slutter?

- Hvordan har det vært for deg å svare på alle disse spørsmålene?
- Er det ok for deg at vi kan kontakte deg igjen en gang siden for å høre hvordan du har det da?

Husk: En liten gave

Dato:

Id:

Hvor fornøyd er du med livet ditt akkurat nå?

Sett et kryss på en skala fra 1 til 10 der 1 er «svært misfornøyd» og 10 er «svært fornøyd»:

Svært misfornøyd									Svært fornøyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Kontakt igjen siden?

Vedlegg 2: Tabell over resultater fra analysene

Hovedtema	Antall jenter	Undertema	Antall jenter
Psykisk helse og hverdagsliv	12/12	Traumatiske hendelser og hverdagslige stressorer	12/12
		Symptomer på psykiske vansker	12/12
		Mestring og håp	9/12
		Mistillit til andre	8/12
Viktigheten av nære relasjoner	12/12	Relasjoner til familie	12/12
		Relasjoner til venner	12/12
		Relasjoner til voksne i Norge	12/12
		Mangel på nære relasjoner	5/12
Ønsket om å hjelpe andre	8/12	Hjelpe gjennom utdanning og yrke	8/12
		Hjelpe andre enslige mindreårige	6/12
Manglende mulighet for selvagens	12/12	Feil eller lite informasjon før og under flukten	12/12
		Lite selvagens i Norge	9/12
Fra mye til lite ansvar	12/12	Mye ansvar i hjemlandet	12/12
		Lite ansvar i Norge	9/12